

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Eesti keele osakond

Koroonapiirangusiltide verbivormid

Bakalaureusetöö

Agnes Lea

Juhendajad Külli Habicht ja Ilona Tragel

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Teoreetiline taust.....	6
1.1. Koroonadiskursus	6
1.2. Sildisuhtlus COVID-19 ajal	9
1.3. Isik piirangusiltidel.....	11
1.4. Eesti verbi vormistik ja kategooriad.....	14
2. Andmestik ja meetod.....	20
2.1. Küsimustik.....	20
2.2. Küsimustikku valitud vormid.....	23
2.3. Isikutähistuste kategooriad küsimuse „Kellele on silt suunatud?“ vastustes	24
3. Tulemused	28
3.1. Piirangusildi vormi nõude tugevus.....	28
3.2. Nõude adressaat.....	31
4. Järeldused	45
4.1. Sildipiirangute nõuete tugevus	45
4.2. Koroonadiskursus isikutähistuste põhjal	48
Kokkuvõte.....	52
Kirjandus	54
The verb forms on COVID-19 signs in Estonia. Summary	57
Lisa 1. Küsimustik	59

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö teema on verbivormide kasutus koroonaja piirangusiltidel. Verbi eesmärk on väljendada tegevust, pöördeline verbivorm esineb lauses keskse lauseliikme – öeldisena. Öeldisverbiga väljendatavad grammatilised kategooriad, nagu tegumood, kõneviis, aeg, pööre ja kõneliik võimaldavad väljendada peale kategooria mõttes kesksete funktsioonide ka harvem esinevaid, diskursuses kujunevaid funktsioone. Koroonapiirangusiltide verbikasutuse põhjal saab uurida, kuidas verbivormi valik suunab vastuvõtjaid nõudeid täitma ning mida ütleb vormikasutus koostaja ja vastuvõtja omavaheliste (võimu)suhete kohta. Samuti on selle põhjal võimalik teha üldistusi ja anda soovitusi piirangusiltide koostajatele, kuidas edaspidi teavet edastada, et see täidaks oma eesmärgi ja arvestaks seejuures piirangusildi vastuvõtja tõlgendusvõimalusi.

Teema valiku ajendiks on praegusel ajal, 2022. aastal, maailmas valitsev olukord, mis on tingitud 2020. aasta märtsist alanud koroonapandeemiast. Haiguspuhangu tõttu on asutused pidanud olema täielikult või osaliselt suletud ning kasutama piiravaid meetmeid, mille tõttu on tulnud teavitada inimesi erinevate piirangusiltidega. Teema on uudne ja kõiki ühiskonnaliikmeid puudutav, sest ka praegu ei ole kindel, kui kaua tuleb pandeemia tingimustes koroonapiiranguteks valmis olla.

Nii pakuvad koroonapandeemia teavitusmeetmed mitmekülgset uurimisainest ja tõlgendamisvõimalusi. Piirangusiltide kogumise ja uurimisega on Tartu Ülikoolis Ilona Trageli eestvõttel 2020. aastal algust tehtud ja kuna kriisiolukord jätkub, on seda materjali võimalik juurde koguda. Verbivormide kasutust piirangusiltidel on nii Eestis kui ka mujal maailmas seni üsna vähe uuritud. Näiteks pole teada, kuidas tajuvad ja tõlgendavad vastuvõtjad piirangusiltidel olevaid nõudeid ja kuidas need suunavad vastuvõtjaid tegutsema.

Siinse töö eesmärk on selgitada, kuidas vastuvõtjad tajuvad piirangusiltidel kasutatud verbivorme ja kuidas need suunavad vastuvõtjaid käske täitma. Töös otsitakse vastust järgmisele üldisele küsimusele: milliste piirangusiltidel kasutatud verbivormide funktsioon

grammatikakirjelduses esitatust kõige rohkem erineb? Selleks on koostatud täpsemad uurimisküsimused:

1. Mis vorme tajuvad vastuvõtjad kõige tugevama nõudena?
2. Milliseid erinevusi esineb ainsuse ja mitmuse vormide vahel nõude tugevuse tajumisel?
3. Milliseid erinevusi esineb kõneviiside vormide vahel nõude tugevuse tajumisel?
4. Kui tugevana tajutakse eitavate vormidega väljendatud nõuet?

Eestis varem piirangusilte uurinud Ilona Tragel ja Külli Habicht on täheldanud sildisõnumite muutumist kahe aasta vältel: 2020. aasta siltidel esines võrreldes 2021. aasta siltidega nt rohkem vabandusvormeleid ja muud täiendavat sisu. Sildižanr ütleb Trageli ja Habichti hinnangul keele kohta palju, mh selle põhjal, milliseid vormivalikuid tehakse. (Tragel, Habicht 2021: 66) Koroonapiirangusiltide verbivormide põhjal on Tragel, Habicht ja Lea välja selgitanud, et siltide teavitus on ajaga muutunud vähem kaasavaks ja rohkem direktiivseks (Habicht jt 2021). Et direktiivsus avaldub verbivormides, ongi siinse töö eesmärk vaadata, kuidas tajutakse piirangusiltide nõuete tugevust verbivormide põhjal.

Piirangusiltide teemat on oma 2021. a kaitstud bakalaureusetöös käsitlenud ka Aleks Käämer, kelle eesmärk oli välja selgitada koroondiskursuses tekkinud spetsiifilise žanri ja eriolukorra siltide suhtluseesmärgid. Ta leidis, et paljudel siltidel kasutati pöördumise ja soovi käike, kuigi need ei olnud teate edastamiseks otseselt vajalikud. Ka pööras Käämer tähelepanu pöördumise ja soovi käikudes kasutatud fraaside kommunikatiivsetele funktsioonidele, milles pöördumiste sammud varieerusid vähem kui soovi käikude sammud. Mõlema käigu kommunikatiivne funktsioon oli aga esile tõsta suhtluse osalisi, st saatjat ja vastuvõtjat. (Käämer 2021: 32–33) Ka siinse töös uuritakse saatja ja vastuvõtja suhet verbivormide põhjal.

Väljaspool Eestit on sildiuurijad James. J. Kellaris, Karen A. Machleit ja Donald R. Gaffney käsitlenud COVID-19 pandeemia aja sildisuhtlust ja sellest tulenevaid käitumismuutusi. Nende eesmärk oli mõista, kuidas tuleks luua positiivset käitumist soodustavaid

sildisõnumeid. (Kellaris jt 2020: 52–54) Tulemustest selgus, et COVID-19 ennetussildid võivad päästa elusid. Et nõudeid järgitaks, peab ka silt ise olema „hea“ ehk arusaadav, tõhus ja lihtne. Uurimuses leiti, et siltide koostajad peaksid arvestama vastuvõtja meeleseisundiga ja edastama sõnumeid nii, et need tekitaks sildi suhtes positiivseid hinnanguid. (Kellaris jt 2020: 61–62) Ka siinses uurimistöös püütakse leida vastust, missugused verbivormid suunaksid vastuvõtjaid piirangusiltidel esitatud nõudeid kõige kindlamalt täitma.

Siinne uurimus koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade koroonadiskursusest, varasematest piirangusiltide uurimustest ning eesti verbi vormistikust ja selle funktsioonidest. Teises peatükis tutvustatakse uurimistöö andmestikku ja meetodit. Kolmandas peatükis analüüsitakse kvantitatiivselt, kuidas on vastuvõtjad hinnanud piirangusiltide nõuete tugevusi. Kvalitatiivselt tehakse järeldusi nende ja piirangusiltide täitjateks tõlgendatud subjektisikute kohta, toetudes vastustes esinenud isikutähistustele. Neljandas peatükis esitatakse üldised järeldused ja seejärel kokkuvõte, kus vastatakse uurimisküsimustele.

1. Teoreetiline taust

1.1. Koroonadiskursus

Koroonapandeemia aega on peetud viirusdiskursuse ajaks, mis pakub keeleteadlastele palju võimalusi kriisisuhtluse uurimiseks. Näiteks on võimalik uurida piirangusiltide keelekasutust, mida tehakse ka siinses uurimistöös. Selleks on võimalik kasutada diskursuseanalüüsi, mis võimaldab uurida piirangusiltide teksti koos kontekstilise taustaga. Diskursuseanalüüs pakub võimalust märgata, millal ja kuidas tähendus luuakse ning ise tähenduse loomisesse sekkuda. Nii pakuvad ka pandeemiaaja piirangusildid võimalust uurida tähendusi. Tähendus ei ole vaid COVID-19-s eneses, vaid hõlmab ka teisi nähtusi, nagu kultuuriline identiteet, ebavõrdsus ja võim. Tähendust luuakse alati mingis kohas ja mingil ajal. Nii sõltub sõnade tähendus kontekstist. (Jones 2021: 2–4)

Ka diskursuserollide mõistmiseks kasutatakse diskursuseanalüüsi, mille abil püütakse avada keerulisi tegevus- ja tähendusahelaid (Jones 2021: 2–3). Kirjaliku suhtluse analüüsimiseks on võimalik kasutada diskursusekogukonna mõistet. Üks tuntumaid žanrianalüüsi uurijaid John Malcom Swales on diskursusekogukonda kirjeldanud kui kogukondi või rühmitusi, kellel on ühised eesmärgid ja kes kasutavad nende saavutamiseks suhtlust. Tema analüüsis on kesksel kohal mõiste „žanr“, mida ta on pidanud „diskursusekogukondadega seostuvaks“, sest see aitab neid kogukondi määratleda. (Swales 1990: 9) Žanr kirjeldab, kuidas midagi keeliliselt tehakse ja kuidas keelt mingites olukordades harjumuspäraselt kasutatakse. Žanrid ei ole seotud ainult kirjandusega, vaid võivad hõlmata näiteks jutustusi, loenguid, kohtumisi, käsiraamatuid ja uudiseid. James R. Martini järgi on žanrid kultuurisidusad. (Martin 1985: 250)

Keeleteadlane Christoph A. Hafner on uurinud koroonapandeemia varases staadiumis näomaskide kasutamise teavitusi, kasutades selleks žanrianalüüsi vahendeid, mille abiga on võimalik uurida diskursusekogukondade liikmete tajutud viirusdiskursust. Nagu Swalesi teoorias saab ka Hafneri järgi pidada žanreid kokkuleppelisteks suhtlusviisideks, mis täidavad kindlaid suhtluseesmärke ja milles keel võimaldab midagi tegelikult ära teha.

Žanrianalüüsi kaudu on võimalik näha ka ekspertide identiteeti, sealhulgas nende mõtteid ja arusaamu. (Hafner 2021: 13–14)

Siinse uurimuse puhul saab diskursusekogukonnaks pidada inimesi, kes moodustavad praeguseks suure osa maailma elanikkonnast, kes on teadlikud koroonapandeemia tekkimisest ja selle olemusest ning kelle eesmärk on ennast ja üksteist haiguse eest kaitsta. Selleks jälgivad nad suhtlusvahendeid, näiteks piirangusilte ja uudiseid, mis annavad neile infot kohustuslikest ja soovituslikest käitumisjuhistest, milleks on näiteks distantsi hoidmine, käte desinfitseerimine, maski kandmine ja haigestumise korral karantiini jäämine. Koroonapandeemia ajal saabki omaette alamžanriks pidada piirangusilti, mis oli üks peamistest vahenditest, millega edastati inimestele infot kaupluste, meelelahutusasutuste jms suletuse kohta. Sildid olid nähtavad näiteks asutuste ustel, akendel, seintel, stendidel ja desinfitseerimisvahendite läheduses. Piirangusilte tegid asutused oma äranägemise ja soovi järgi ning nii erinesid need üksteisest keeleliselt ja ka kujunduslikult. Oli nii käsitsi kirjutatud, kujundatud kui ka trükitud silte, mis kõik võivad piirangusildi vastuvõtja jaoks mõjuda eri viisil. (Habicht, Tragel 2021: 65) Üks neist on näiteks vahehoidmise nõude silt, kus on sulgudes meelde tuletatud distantsi hoidmise vajadust ja lisatud humoorikalt, et mitte Jumalaga. Selline silt näitab autori loovaid võimalusi stiili valikul (vt Pilt 1¹).

---

¹ Piirangusiltide fotod on siin ja edaspidi pärit Ilona Trageli eestvedamisel 2020. aastast loodud koroonapiirangusiltide korpusest.

Pilt 1. Eriolukorra silt Kadrinal. (Foto: Vladislav Musakko, 12.12.2020)

Paljudel juhtudel võidi kasutada ka riiklikke ehk Terviseameti koostatud silte (vt Pilt 2), mis olid kergesti kättesaadavad ega nõudnud piirangusildi koostajalt lisaoskusi või -aega.

Pilt 2. Eriolukorra silt Tartus. (Foto: Virve-Anneli Vihman, 26.12.2020)

Tekkinud kriisis oli seega soodne võimalus uut tüüpi diskursuse näidete kogumiseks, sest paljudel ühiskonnaliikmetel oli kokkupuuteid koroonapandeemia piirangutega. Teavitajate

väljendusvahendid on mitmekesised, mistõttu on uurimismaterjali varieeruvus üsnagi suur ja materjali keeleliseks analüüsiks pakuvad võimalusi keele eri tasandid alates tekstilisest kuni morfoloogilise ja fonoloogiliseni (Habicht, Tragel 2021: 58).

Siinses töös keskendutakse verbivormidega väljendatud nõuete tugevuse ja nõude vastuvõtjaks tõlgendatud isikute väljaselgitamisele. Varasemates uurimustes on käsitletud isikumarkerite kasutuse ja sotsiaalsete tegurite vastastikust seost. Sotsiaalsete tegurite all pöörati muu hulgas tähelepanu võimu ja solidaarsuse avaldumisele kõneleja ja adreassaadi omavahelises suhtes. Asümmeetrilises suhtluses kasutavad suhtlejad eri vorme, nt ülemus alluva poole pöördudes ainsuse teist isikut, aga alluv ülemuse poole pöördudes mitmuse teist isikut. Sümmeetrilises suhtluses kasutatakse vastastikuseid vorme. Ainsuse teist isikut kasutatakse peamiselt mitteametlikes olukordades, nt oma sõprade ja lähedastega suheldes. Mitmuse teist isikut kasutatakse aga formaalsetes olukordades, näiteks võõrastega suheldes. Seetõttu on nende vormide kasutamise vahel märkimisväärne erinevus. (Siewierska 2004: 214–215)

Hilisemate uuringute põhjal on selgunud, et suhtluse analüüsimiseks tuleks vaadata teisigi sotsiaalseid tegureid ja oluline pole keskenduda isikuvormide kasutuse varieerumise aluseks olevate sotsiaalsete olukordade täpsele eritlemisele, vaid olemasoleva varieerumise vormilisele avaldumisele. Samuti on jõutud järeldusele, et saatja vormikasutus näitab, kas ta väljendab solidaarsust vastuvõtjaga. Sotsiaalseid suhteid on võimalik vaadelda niisiis ka isikuvormide kasutuse kaudu, mis on seotud näiteks aunimetustega või on kirjeldatavad sotsiaalse staatusega. (Siewierska 2004: 214–215)

1.2. Sildisuhtlus COVID-19 ajal

Sildiuurijad James. J. Kellaris, Karen A. Machleit ja Donald R. Gaffney on uurinud COVID-19 pandeemia aja sildisuhtlust ja sellest tulenevaid käitumismuutusi. Nende eesmärk oli mõista, kuidas tuleks kujundada positiivset käitumist soodustavaid sildisõnumeid.

Uurimisküsimused, mida autorid esitasid, olid: kuidas suremuse väljendamine mõjutab vastuvõtjate reaktsiooni siltidele, mille eesmärk on esile tuua käitumise muutus?; millist mõju see avaldab?; kas siltide positiivne mõju hindamine ennustab silditeadete järgimist? Urijate oletus tugines varasematele käsitlustele, mille järgi on suremuse väljendamine seotud inimeste käitumisega sildisõnumite järgimisel. Katsega hinnati siltidele reageerimise ja suremuse väljendamise omavahelist mõju. (Kellaris jt 2020: 52–54) Kokku tehti neli uuringut, milles katses osalenud pidid arvutis kuvatud pilte hindama. Uuringud sarnanesid suure osas üksteisega, kuid iga uuringu korral kasutati erinevaid stiimuleid ja täiendavat manipuleerimist. Osalejad leiti veebist ja neile näidati erineva sisuga silte. Näiteks oli küsimuse sõltuv muutuja vastaja käitumuslik kavatsus järgida sildi juhust. Samuti vaadati inimeste reageerimist siltidele (murelik, pinges, närviline jms) ja afektiivset reaktsiooni sildile ning sildi hindamist. (Kellaris jt 2020: 55–56)

Tulemustest selgus, et COVID-19 ennetussildid võivad päästa elusid. Et nõudeid järgitaks, peab ka silt ise olema „hea“ ehk suhtlev, tõhus ja lihtne. Seetõttu võib suurem teabetihedus vähendada suremuse väljendamise vajadust ehk lihtsust tõlgendatakse positiivse teabena. Sildi suhtlusjõudu võib suurendada ka riimis sõnumite kasutamine, millel võib olla positiivne mõju afektiivsetele hinnangutele ja mis on mälus paremini kättesaadavad. Näiteks kui nõudeid tajutakse viisakana, siis võidakse neid suurema tõenäosusega täita. Uurimuses leiti siiski, et inimesed reageerivad kiiremini otsestele nõudmistele. Surmale väljendavad sildid võivad tekitada aga ärevusseisundit, mis võib esile kutsuda negatiivseid tundeid ehk eitamist toimetulekumehhanismina ja vähendada seetõttu ohtu vältivaid käitumisviise. Suremust väljendavate siltide korral töötlevad inimesed teavet erinevalt: ärevus ja negatiivsed tunded tekivad kiiremini ega aita vastuvõtjal sildisõnumeid järgida. Selles uurimuses leiti, et siltide koostajad peaksid arvestama vastuvõtja meeleseisundiga ja edastama sõnumeid nii, et need tekitaks sildi suhtes positiivseid emotsioone. (Kellaris jt 2020: 58, 61–62)

Avaliku ruumi keelt ja kujundeid on võimalik uurida ka keelemaastiku meetodika abil, mida on meetodina nimetatud 1990. aastast (Hua 2021: 37). Ka keeleteadlane Zhu Hua on uurinud COVID-19 algusfaasis, kuidas on Loode-Londoni asutused piirangusilte esitanud ja mida

saab kriisisuhtlusest üldisemalt järeldada. Hua märkas välitöid tehes, et asutused kasutavad käsitsi kirjutatud piirangusilte, mis mõjuvad spontaanselt ja mitteametlikult ning annavad ühtlasi sildi autorile võimaluse kujundada stiili. Seetõttu keskendub sõnum kliendile ning sildisõnumid mõjuvad dialoogina inimeste vahel, kes pole omavahel muul moel seotud. Näiteks sildil esitatud pöördumine *Kallis klient* ja tänusõnum *Täname sind mõistva suhtmise eest* muutuvad inimestevaheliseks kõneaktiks. (Hua 2021: 40–41) Ehkki käsitsi kirjutatud sildid mõjuvad emotsionaalsemalt (Hua 2021: 45–47), hakkasid asutused aja jooksul oma silte trükkima – trükitud sildid mõjusid professionaalsemalt. Siltide muutmisega tekkis ka uut tüüpi kliendisuhe. Asutused hakkasid sildisuhtluses kasutama ka direktiive, et kindlustada ohutus siseruumides. Seda on võimalik teha näiteks keeluga *Ära sisene*, mille eesmärk on hoida eemal soovimatud kliendid, kellel on haigussümptomid. Lisaks on oluline, milliseid värve, logosid ja keelt sildil kasutatakse. (Hua 2021: 41–45)

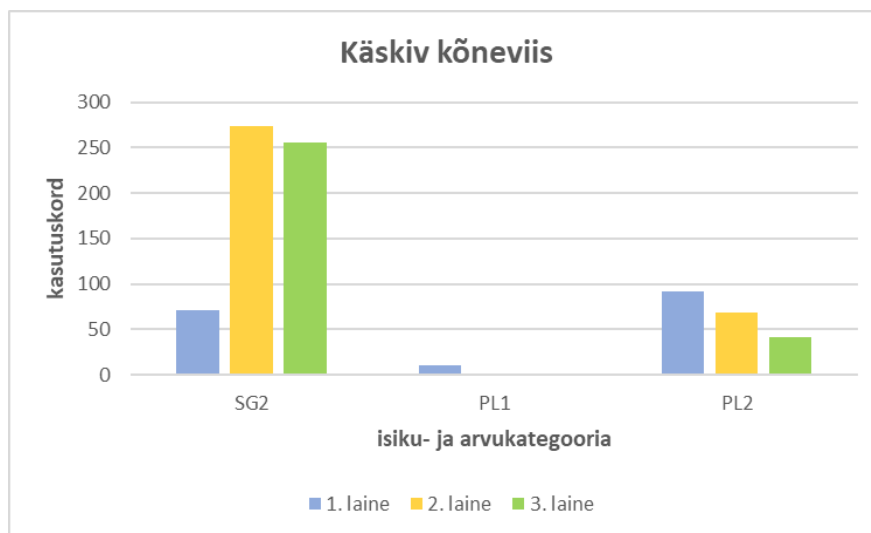
1.3. Isik piirangusiltidel

2021. aasta muutuva keele päeval pidasid Ilona Tragel, Külli Habicht ja siinse bakalaureusetöö autor ettekande teemal „Isik piirangusiltidel“. Uurimuse eesmärk oli välja selgitada, kuidas on isikukategooria kasutus koroonalaineti muutunud ja mida see ütleb pandeemiakommunikatsiooni kohta üldiselt. Verbi vormikategooriatest olid lähema vaatluse all pööre, kõneviis, tegumood ja kõneliik, millest lähtuvalt keskenduti järgmistele küsimustele: missuguste vormidega on piirangute infot edastatud ehk mis isikus on vastuvõtja poole pöördutud?; kelle nimel on teavet edastatud (kes on saatja)?; missuguseid kõneviise on kasutatud (suhtluseesmärgi avaldumine verbivormis)?; kui palju on kasutatud umbisikulisi vorme?; kas vorm on jaatav või eitav?

Ettekande materjali aluseks oli Ilona Trageli eestvedamisel 2020. aastast loodud koroonapiirangu siltide korpus, kuhu on aidanud silte koguda nii tudengid kui ka muud vabatahtlikud. Ettekandesse valiti kolme laine materjalist 900 silti, nii et iga lainet esindas 300 silti. Sagedasemate keelendite väljaselgitamiseks kasutati Pythoni tarkvarateeki

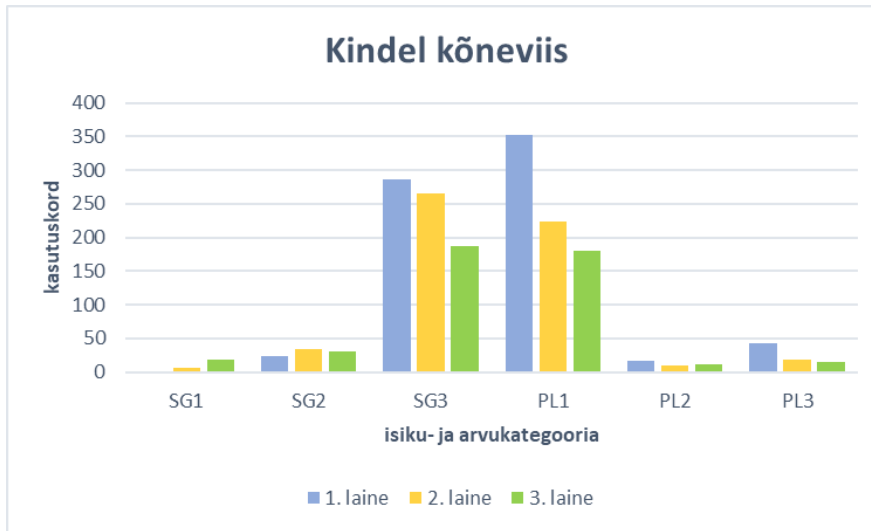
EstNLTK, et selgitada välja sõnaliigid (Orasmaa *et al* 2016). Morfoloogilise analüüsi käigus saadi teada piirangusiltide sagedasemad verbivormid.

Tulemustest selgus, et piirangusildid erinesid laineti kõneviiside ja arvukategooria liikmete kasutuse poolest. Esimese laine siltidel oli enim esil kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vorm, mis näitab saatja ja vastuvõtja kaasatust ja mille üks funktsioone on kaasav direktiiv. Seevastu teise laine siltidel esines seda vormi kolmandiku ja kolmanda laine siltidel umbes poole võrra vähem. (vt Joonis 1 ja Joonis 2) Teise ja kolmanda laine siltidel oli kõige enam kasutatud käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormi, mida oli umbes seitse korda rohkem kui esimese laine siltidel (vt Joonis 1). See tulemus näitab otseste käskude osakaalu suurenemist piirangusiltidel.

Joonis 1. **Käskiva kõneviisi vormid kolme haiguslaine põhjal.**

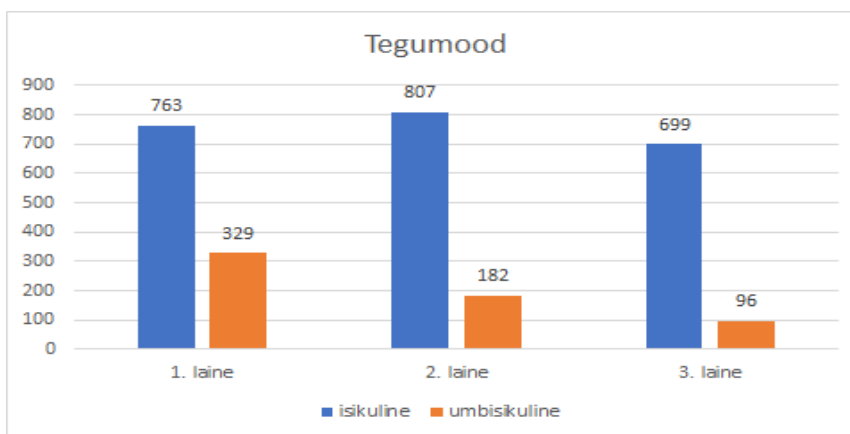
Laineti sageses ka kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde vormi kasutus, mis võib samuti väljendada direktiivsust. Eitavaid vorme oli kolmanda laine materjalis teiste lainetega võrreldes rohkem. (vt Joonis 2)

Joonis 2. Kindla kõneviisi vormid kolme haiguslaine põhjal.

Lainetes vähenes aga pidevalt kindla ja käskiva kõneviisi mitmuse 2. pöörde vormi osakaal (vt Joonis 1 ja Joonis 2). Käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormi kasutust leidis ka teise ja kolmanda laine siltidel vähem kui esimese laine materjalis. See näitab kaasava mitmusevormi taandamist piirangusiltidelt ja „sina“-vormis otseste pöördumiste osakaalu suurenemist. (vt Joonis 1)

Samuti kahanes laineti umbisikulise tegumoe vormide kasutus, mis üldiselt rõhutavad ametlikkust ja distantseeritust (vt Joonis 3).

Joonis 3. Tegumoevormid kolme haiguslaine põhjal.

Ühtlasi oli vabandamisvormeleid 2. ja 3. laine siltidel kümme korda vähem kui 1. laine omadel. Kokkuvõttes sai järeldada, et koroonateavitus on muutunud aja jooksul vähem kaasavaks ja rohkem direktiivseks. (Habicht jt 2021)

1.4. Eesti verbi vormistik ja kategooriad

Eesti keeles moodustavad pöörd sõnad ühe morfoloogilise sõnaklassi kolmest. Pöörd sõnadel on üldjuhul olemas tegumoe-, aja-, kõneviisi-, pöörd- ja kõneliigikategooria (Erelt 2017; Viht, Habicht 2019: 53). Siinse töö seisukohalt on olulisena vaatluse all pööre, kõneviis ja kõneliik.

Pöörd sõna vormid on a) finiitsed või infiniitsed, b) liht- või liitvormid. Finiitsed vormid võivad lauses esineda öeldisena ja selles avalduvad pöörd sõna vormikategooriad, nt „Ma laulsin eile õhtul kooris“. Infiniitsed vormid üldjuhul ei esine lauses iseseisvalt öeldisena ning need lähenevad sõnaliigilt nimi-, omadus- ja määrd sõnadele. Liitvormid ehk sünteetilised vormid koosnevad ühest sõnast, nt *olin*, *olevat*, *olles* ja liitvormid ehk analüütilised vormid koosnevad kahest või kolmest sõnast, nt *olen olnud*, *olevat olnud*. Liitvormide hulka kuuluvad ka kõik eitava kõneliigi vormid, nt *ei ole*, *ära ole*, *ei ole olnud*. (EKK 2020: 230–231).

Pöörd kategooria

Pööre märgib pöörd sõna morfoloogilist kategooriat, mille kaudu avaldub subjektisik ning selle seos kõneleja ja kuulajaga. Samuti on pööre seotud isiku- ja arvukategooriaga, avaldades kolme ainsusliku ja mitmusliku pöörd vormi kaudu (vt Tabel 1). (Erelt 2017: 197–198; Viht, Habicht 2019: 112)

Tabel 1. Eesti keele pöördekategooria.

Pööre	Subjektisik	Tunnus	Näide
Ainsus			
1. pööre (mina)	subjektisikuid on üks, kelleks on kõneleja	<i>n</i>	<i>õpin</i>
2. pööre (sina)	subjektisikuid on üks, kelleks on kuulaja	<i>d</i> ja <i>0</i>	<i>õpid</i>
3. pööre (tema)	subjektisik on üks väljaspool kõnesituatsiooni viibiv isik, kes ei ole kõneleja ega kuulaja	<i>b</i> ja <i>0</i>	<i>õpib</i>
Mitmus			
1. pööre (meie)	subjektisikuid on kaks või enam, kelle hulka kuulub ka kõneleja	<i>me</i> ja <i>m</i>	<i>õpime, õppigem</i>
2. pööre (teie)	subjektisikuid on mitu, kellest vähemalt üks on kuulaja, ent mitte ükski pole kõneleja	<i>te</i> ja <i>0</i>	<i>õpite</i>
3. pööre (nemad)	subjektisikuid on vähemalt kaks, kellest ükski pole kõneleja ega kuulaja	<i>vad</i> ja <i>d</i>	<i>õpivad</i>

Niisiis on igas kõnesituatsioonis funktsionaalselt ja öeldisverbi pöördemuudetes ka vormiliselt näha, kes on sündmuse olulisim osaline ehk subjektisik: esimene isik on kõneleja, teine isik adressaat ja kolmas isik kõnealune isik (Erelt 2017: 195; EKK 2020: 399). Isikut on võimalik väljendada kas isikuliste asesõnade või pöörde- ehk isiku- ja arvukategooriaga, millest viimase puhul verb ühildub täisaluselusega (Erelt 2017: 195). Nimelt on isikuline asesõna alati vastavuses pöördega ja keeleteaduses käsitletakse isikut peamiselt grammatilise kategooriana (Erelt 2017: 196; Siewierska 2004: 1). Pöördekskategoriat ei avaldu eitava kõneliigi vormides, küll aga leiab seda imperatiivi eituses (Erelt 2017: 196). Imperatiivi eitust esines ka piirangusiltidel.

Kõneviis

Kõneviis näitab, kas sündmus on reaalne või irreaalne, lisaks suhtluseesmärki ja teate otsesust või vahendatust (Erelt 2017: 160). Teatelaad võib olla nii otsene, milles kõneleja on ise teate allikas, nt *Ma käisin poes*, või kaudne, juhul kui teade pärineb kelleltki kolmandalt ja kõneleja vahendab seda kuulajale (nt *Ta olevat täna kooki küpsetanud*). Suhtluseesmärk võib olla esituslik või taotluslik: esimesel juhul midagi väidetakse (nt *Käisime eile linnas*), teisel juhul aga kästakse (nt *Käisin linnas ära!*). (EKK 2020: 246) Eesti keeles on kõneviisikategoorial viis liiget: kindel kõneviis, tingiv kõneviis, käskiv kõneviis, kaudne kõneviis ja möönev kõneviis.

Siinses töös keskendutakse kindlale ja käskivale kõneviisile, millega edastati piirangusiltidel sagedasti käsku. Kindel kõneviis ehk indikatiiv on markeerimata kõneviis, millel puudub konkreetne tunnus (nt *koristas*). See väljendab üldjuhul realselt toimuvat sündmust, mis esitatakse väitena (nt *Vaatame õhtul etendust*). (EKK 2020: 246) Indikatiiv seostub kõikide verbi aja- ja isikukategooria liikmetega (Erelt 2017: 160).

Käskiv kõneviis ehk imperatiiv näitab taotluslikku suhtluseesmärki ja väljendab käsku, mis avaldub käsklauses (EKK 2020: 248). Käskiva kõneviisi tunnused on *-ge*, *-ke*, *-gu*, *-ku* ja *0* (nt *koristage*, *tehke*, *laulgu*, *kandku* ja *õpi*). (EKK 2020: 248), millest piirangusiltidel esines ainsuse ja mitmuse 2. pööre (nt *kanna*, *hoidke*) ning mitmuse 1. pööre (nt *õppigem*, *lugegem*). Käsklause moodustatakse peamiselt käskivas kõneviisis predikaadiga. Sarnaselt teiste keeltega ei pruugita ka eesti keeles sõnastada käskiva kõneviisi puhul subjekti, st „sina“, „mina“, „meie“, ehkki seda on võimalik teha. Käsklause saab moodustada kõigi struktuursete lausetüüpide põhjal, ent käsuna toimivad neist normaallused ja seda juhul, kui tegevussubjekt hõlmab olukorda kontrollivat aktiivset tegijat. Vastasel juhul väljendavad normaallused rohkem soovi kui käsku. (Erelt 2017: 529–530)

Käsklause puhul peab subjektisiku kontrolli all olema protsess või seisund ja subjekt peab üldjuhul olema elus, et panna käsu adreassaat tegutsema. Käsk väljendab deontilist vajalikkust ja direktiivsust, millest viimane on suunatud käsu adreassaadile eesmärgiga panna see tegevust sooritama või mitte (juhul kui on tegu eitava käsu ehk keeluga). (Erelt 2017: 166) Adreassaatideks võivad olla kuulaja, kuulajad või muud isikud. Direktiivide alaliikide hulka kuuluvad näiteks kategoorilised või neutraalsed käsud, palved, üleskutsed, hoiatused ja ettepanekud. (Erelt 2017: 529) Otseseid direktiive väljendatakse imperatiiviga. Vältimaks ebaviisakust ja vastuvõtja näo ohustamist, võib kõneleja selle asemel valida aga kaudsemad vormid (Goodwin 2006: 517; Goodwin 1990: 83; Drew, Curl 2008: 133). Direktiive, mida on esitatud muude vormidega peale imperatiivsete, saab tõlgendada soovidenäo, seevastu imperatiivivormid väljendavad üldjuhul käsku (Craven, Potter 2010: 420).

Otseselt kuulajale suunatud käsku väljendavad eesti keeles imperatiivi ainsuse ja mitmuse 2. pöörde vormid (Erelt 2017: 167). Eesti imperatiivis võibki enim kohata ainsuse ja mitmuse 2. pöörde vorme, sest need on lihtsad ja loomulikud käskluse väljendamise vahendid. Seda ei saa öelda aga teiste direktiivsete vormide kohta, sest nende vahel esineb varieerumist ning nende funktsiooninihked on tingitud pragmaatilistest ja semantilistest teguritest. (Erelt, Metslang 2004: 161–162) Imperatiivi mitmuse 1. pöörde vormi tunnus on *-gem/-kem*. Selle

vormiga väljendatud tegevuses osalevad nii kõneleja kui ka kuulaja. Tegevuse jagamine kuulajaga võib seisneda kõneleja enda osa vähendamises või käsu leevendamises ning see kirjeldab positiivset viisakust. (Erelt 2017: 168) Lisaks väljendab imperatiivi mitmuse 1. pöörde vormi kasutus ülevust, teatud pidulikkust (EKK 2020: 248).

Käsku võib edasi anda ka kindla kõneviisi mitmuse 1. pöördega, mis on stiililt neutraalne. Kõneleja kuulub sel juhul adressaatide hulka ning seda vormi kasutataksegi tihti imperatiivi mitmuse 1. pöörde asemel (Erelt 2017: 168; EKK 2020: 248; Erelt, Metslang 2004: 161, 163). Selle puhul on vormiliselt tegu väitega, kus kõneleja edastab teadet ja kuulaja on teate adressaat, või on tegevuse sooritajaks kõneleja ja kuulaja või keegi kolmas. Muu hulgas on oluline, et võrreldes *-gem* ja *-kem* imperatiiviga on kõneleja indikatiivi mitmuse 1. pöörde puhul samal tasemel kuulajaga, st ei täida liidrirolli. (Erelt 2017: 168–169) Ühtlasi on Mati Erelt märkinud, et indikatiivi mitmuse 1. pöörde kasutamine sarnaselt imperatiivi mitmuse 1. pöörde vormiga on paljudes keeltes sage nähtus (Erelt 2013: 32). Seda vormi esineb ka piirangusiltidel.

Kõneliik

Kõneliik ehk polaarsus näitab, kas lause on jaatav või eitav, ja seda väljendatakse öeldisverbiga. Eesti keeles on olemas nii jaatav kui ka eitav kõneliik. (EKK 2020: 249) Mõlemad kõneliigid väljendavad väiteid, mis on tõsikindlad ja mis üldjuhul ei kirjelda kõneleja enda suhtumist lausungi sisusse. Sellegipoolest võib eituse kohta leida töid, kus seda on käsitletud modaalsusena. (Sang 1983: 12, 14)

Eitav kõneliik näitab eitust väljendava eitussõna *ei* või *ära* abil, et mingid asjaolud ei vasta tõe või millegagi ei nõustuta, aga teisalt on sellel ka keelav eesmärk (Sang 1983: 16; Erelt 2017: 181; EKK 2020: 250). Erinevalt eitavast kõneliigist puudub jaataval kõneliigil tunnus. Seega on eitus polaarsuse kategooria markeeritud liige, mis toetub tõlgenduses jaatavale kõneliigile. (Sang 1983: 16; Erelt 2017: 181) Näiteks eitavast väitest *Ma ei ole haige* võib

jaatavalt järeldada *Ma olen terve* (Sang 1983: 41). Võrreldes jaatava kõneliigiga on eitavate lausungite puhul presupositsioonid tugevamad ja eitus eeldab dialoogi vestluspartnerite ehk kõneleja ja kuulaja vahel (Sang 1983: 19, 24).

Eitava abiverbiga *ära* väljendatakse eitavat käsku, milleks on keeld (nt *ära tule*) (Erelt 2017: 183). Samuti on näha *ära* (abi)verbilisuse suurenemist kõnekeeles: see on muutumas eitava verbivormi põhiliseks grammatiliseks tunnuseks. Peamiselt kohtab seda käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöördes, kus see on esitatud indikatiivikujulise imperatiivina (nt *ärme loe*). (Erelt 2013: 30, 35) Eitussõna *ära* on vaegmuuteline pöörd sõna, see võib sisaldada kõneviisi- ja pöördetunnust (EKK 2020: 250).

2. Andmestik ja meetod

Siinses uurimistöös on kasutusel nii kvalitatiivne kui ka kvantitatiivne meetodika, mille koos kasutamist peetakse küsitluste materjali analüüsi puhul otstarbekaks (Lagerspetz 2021: 213). Kvantitatiivselt vaadatakse, kuidas on vastuvõtjad hinnanud piirangusiltide nõuete tugevust, ning kvalitatiivselt tehakse nende ja piirangusiltide täitjateks tõlgendatud subjektsikute kohta üldistavaid järeldusi. Kvalitatiivne osa põhineb seega vastanute enda kirjalikel selgitustel, mis on lisaks kvantitatiivsele materjalile ehk nõuete tugevuse arvulistele näitajatele täienduseks ja kinnituseks, sest vastustest on võimalik näha, kuidas oma arvamusi põhjendatakse.

Kirjalikud tekstid võimaldavad empiirilise uurimismaterjalina teada saada ka midagi vastanute ning tekstis esineva diskursuse kohta (Lagerspetz 2021: 185–202).

Uurimismaterjal põhineb internetis UT LimeSurvey keskkonnas läbiviidud küsitlusel (vt Lisa 1), mis koostati uurimisküsimustest lähtudes. Internetiküsimustikku eelistati põhjusel, et see võimaldab uurida vastajate arvamusi, hoiakuid ja eeldatavat käitumist ning omavahel siduda eri võtteid, nagu tekst ja pilt (Ainsaar jt 2020: 653; Lagerspetz 2021: 158). Samuti saab selle abil esitada eri vastusevariante, näiteks joonskaalad, mida kasutati ka siinse uurimistöo küsimustikus (Ainsaar jt 2020: 653).

2.1. Küsimustik

Küsimustikus oli kokku 25 küsimust, neist 23 olid nii skaleeritud küsimused (5 punkti skaalal) kui ka avatud küsimused. Ülejäänud kaks küsimust olid seotud vastaja taustaga ning eeldasid valik- ja numbrilist vastust. Skaleeritud küsimuse puhul pidi vastaja märkima oma hinnangu, kui kindlalt nõuab pildil olev silt selle tegemist, mis on sildil kirjas. Skaalal olid sõnaliste väärtustega kirjeldatud vaid otspunktid, st skaalal märgib 1, et sildil olevat nõuet ei tajuta täitmist vajavana ja 5 märgib kindlat, täitmist vajavat nõuet. (vt Lisa 1)

Sildid esitas töö autor vastajatele tõlgendamiseks nii, et koostas teksti, printis selle A4-formaadis paberile ja tegi fotod kohas, mida kirjeldas sildi nõue. See oli vajalik loomuliku konteksti loomiseks. Küsimustikku valitud väljendites kasutati koroonasiltidel esinenud verbe, mida on paljud inimesed piirangusiltidel kas kohanud või millega väljendatud juhiseid pidanud järgima. Küsimustikus kasutatud verbid ja nende pöördvormid valiti eriolukorra siltide korpuse põhjal. Eriolukorra siltide korpus on eesti ja üldkeeleteaduse instituudi tudengite 2020. aasta ainest „Keeleteaduslik praktika“ alguse saanud keeleteaduse korpus. Korpus on vastavalt haiguspuhangu lainetele pidevalt täiendatud. Korpuse andmetega on töötanud doktorant Aimi Pikksaar, kes on haiguspuhangu lainete materjali kohta teinud automaatseid morfoloogilisi analüüse, mille põhjal on võimalik näha vormide sagedust siltidel, verbide jagunemust vormikategooriati jpm. Morfoloogiliste analüüside põhjal on Ilona Tragel ja Külli Habicht uurinud piirangusiltide isikukasutust. Seega olid Trageli ja Habichti varasemad sildiuurimused ning Pikksaare morfoloogilised analüüsid abiks siinse töö küsimustiku koostamisel, et valida välja verbid ja huvipakkuvad pöördvormid.

Küsimustiku materjaliks valiti koroonakommunikatsioonis tüüpilised ja sagedased maskikandmise ja vahehoidmise nõuete sildid, mida vaadatakse siinses töös vormide seisukohalt võrdlevalt. Laused esitati küsitluses kindla kõneviisi ainsuse 1. pöördes ehk *KANNAN MASKI* ja *HOIAN VAHET* ja 2. pöördes ehk *KANNAD MASKI* ja *HOIAD VAHET*, mitmuse 1. pöördes ehk *KANNAME MASKI* ja *HOIAME VAHET* ning käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöördes ehk *KANNA MASKI* ja *HOIA VAHET* ning mitmuse 1. pöördes ehk *KANDKEM MASKI* ja *HOIDKEM VAHET* ja 2. pöördes ehk *KANDKE MASKI* ja *HOIDKE VAHET*. Veel esitati kindlas kõneviisis üldisikuline eitav vorm maskikandmise nõude kohta *ILMA MASKITA EI SISENE* ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vorm vahehoidmise nõude kohta *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT*.

Lisaks koroonapiirangusiltidele kasutati teisigi silte, mis toimisid täitematerjalina, et vähendada küsimustiku koroonapandeemiga seotud läbipaistvust. Täiteüksustes kasutati situatsioonidena lillekastmist (samades vormides nagu vahehoidmise ja maskikandmise nõuete siltidel): *KASTAN LILLI*, *KASTAME LILLI*, *KASTAD LILLI*, *KASTA LILLI*,

KASTKEM LILLI ja *KASTKE LILLI*. Täiteüksused olid ka *VII NÕUD ISE ÄRA, ÄRGE SISENEGE* ja *JÄTA PAREM RADA BUSSILE / AITÄH!*.

Avatud küsimus järgnes igale 5 punkti skaala küsimusele ehk need küsimused kuvati korraga ühel vastuselehel. Avatud küsimuse puhul sai vastaja kirjutada tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Muuhulgas oodati avatud küsimuse juures, et vastaja oma valikut vabas vormis selgitaks.

Iga veebiküsitlus vajab väga head eeltööd, mis tähendab, et selle üks osa on sisu ja tehnilise toe ülevaatamine (Ainsaar jt. 2020: 655). Nii piloteeris ka siinse töö autor küsimusi enne küsimustiku jagamist ajavahemikus 25. märtsist kuni 6. aprillini, et testida, kas need aitavad saada vastuseid uurimisküsimustele ja on vastajatele ühtmoodi mõistetavad. Enne katsetamist prooviti, kuidas vastatakse näiteks valikküsimusele, kui piirangusiltide hindajatele on kategooriad ette antud. Nt küsimusele *Kellele on see piirangusilt suunatud?* said vastajad märkida a) minule, b) sinule, c) temale, d) meile, e) teile, f) neile. Nendest vastustest selgus, et nõuete täitjateks nimetati neid isikuid, keda nimetas sildil olev verbivorm. Sellisel juhul oluks tegu pigem vormiteadmiste kontrolli kui vastaja funktsioonitõlgendusega. Pärast katsetamist muudeti küsimuste esitust, et vastaja saaks hinnata piirangusildi nõude tugevust ja kirjutada vabas vormis, kellele on silt suunatud. Seejärel koostati küsimustik UT LimeSurvey keskkonnas. Küsitlus viidi läbi 9.–20. aprillini, kui koroonapiirangute leevendamisest oli möödunud peaaegu kuu aega.

Küsitlust jagas töö autor veebis Facebooki keskkonnas tuttavate inimestega, kelle kaudu levis küsimustik edasi ka nende tuttavatele. Tegu oli lumepallivalimiga, kus küsimustikule vastajaid leiti teiste vastajate abil ja valim moodustus nagu veeredes suurenev lumepall (Lagerspetz 2021: 172). Kuna veebiküsitlus võimaldas jälgida ka vastajate arvu ja vanust, püüti leida eri vanuses vastajaid. Küsimustikule vastas kokku 67 inimest, kellest 38 ehk 57% olid naised, 25 ehk 37% mehed ja 4 ehk 6% muusoolised. Vastajate vanus jäi vahemikku 15–77 aastat (mediaan 33).

Seejärel analüüsiti vastuseid kvantitatiivselt ja kvalitatiivselt. Küsimustiku lõpetamisel saadi UT LimeSurvey keskkonnast vastuste statistika, mis aitas analüüsida iga küsimuse vastuseid eraldi. Statistikast ilmses muuhulgas tulemuste aritmeetiline keskmine ja standardhälve, mille põhjal sai hinnata siltide nõuete üldisi tugevusi ja hajuvusi keskmisest tulemusest. Need aitasid teha pöördevormide kohta üldistavaid järeldusi. Avatud küsimuse vastustele (*Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!*) püüdis töö autor leida korduvad märksõnad ehk koodid, mille põhjal sõnastas üldised kategooriad ja rühmitas siltide laused nendele vastavalt (vt ptk 2.3.). Lõpuks tehti valikuline koondav kategoriseerimine ehk omavahel võeti kokku üldisemad kategooriad, mille põhjal on võimalik vastata uurimisküsimustele (Lagerspetz 2021: 208). Kokkuvõttes oli võimalik välja tuua, kuidas vastuvõtjad tajuvad piirangusiltidel olevaid verbivorme ja nende abil väljendatud nõuete tugevust.

2.2. Küsimustikku valitud vormid

Küsimustikku valiti vormid selle alusel, mis ilmsesid ka Trageli ja Habichti 2021. aasta sildiuurimuse „Isik piirangusiltidel“ tulemustest. Nende põhjal tehti valik, millele siinses töös keskenduda. Kuna selgus, et piirangusiltide teavitus on ajaga muutunud kaasavamast direktiivsemaks, siis valiti küsimustikku siltidel tegelikult kasutatud vorme, et uurida, kuidas vastuvõtjad neid tajuvad. Kõneviisidest valiti käskiv ja kindel kõneviis, kuna neid kasutati ka piirangusiltidel enim. Käskivast kõneviisist valiti ainsuse 2. pööre ning mitmuse 1. ja 2. pööre, millest esimene domineeris teise ja kolmanda laine siltidel, teine esimese laine siltidel ja kolmas on aja jooksul laineti pisut vähenenud. Kindlast kõneviisist valiti ainsuse 1. ja 2. pööre ning mitmuse 1. pööre, millest esimene oli sagedasem teise ja kolmanda laine siltidel, teise osakaal on ajaga vähenenud ja kolmas oli sagedasem esimese laine siltidel. Kõikidel neil vormidel on varem täheldatud direktiivset funktsiooni. (Habicht jt 2021)

Eitust esineb eesti verbivormistikus statistiliselt jaatusega võrreldes vähem (Kaalep 2015: 11). Seda oli näha ka sildikorpuse andmetest, kus koroonapiirangu siltidel oli eituse osakaal võrreldes jaatavate vormidega tõepoolest üsna väike, kõigest 9%. Siiski pöörati uurimuses

tähelepanu ka eitavate vormide tajumisele, kuigi neid vorme oli küsitluses proportsionaalselt vähem kui jaatavaid vorme. Lausetest valiti eitussõnaga *ei* ehk maskikandmise silt *ILMA MASKITA EI SISENE* ja keeldsõnaga *ära* vahehoidmise silt *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT*.

Laused piirangusiltidel esitati trükitähtedega ning ilma kirjavahemärkide ja muu tekstita, et lauseid ümbritsev kontekst ei hakkaks verbide tõlgendamist segama. Samuti tegi töö autor fotod neis kohtades, kus võiks sellesisulisi silte enim kohata, et simuleerida vastanutele võimalikult reaalselt olukorda. Seetõttu pandi vahehoidmise, sisenemise ja maskikandmise sildid uksele, lillekastmise ja nõudeviimise sildid seinale ning bussi sildi puhul oli tegemist reaalse sildiga, mis seisis autoparkla juures. (vt Lisa 1)

2.3. Isikutähistuste kategooriad küsimuse „Kellele on silt suunatud?“ vastustes

Avatud küsimuste „Kellele on silt suunatud?“ vastused vajasisid süstematiseerimist. Vastuste sisu põhjal otsiti tekstidest nõude täitjale viitavaid märksõnu ja seejärel moodustati neist üldistatud kategooriad (Lagerspetz 2021: 207). Töö autor kodeeris vastustest korduvad isikutähistused, mis osutasid kas otseselt või kaudselt, kellele on sildil olevad nõuded suunatud. Näiteks isikutähistuse „kõik“ alla koondati juhud, kus oli vastuvõtjatele viidatud umbmäärase asesõnaga „kõik“, ent ka muud kollektiivsele vastuvõtjale viitavad juhud. Isikutähistused jagunesid vastuste põhjal kõige üldisemast (nii saatjat kui ka vastuvõtjat hõlmavast) kategooriast „kõik“ kuni üksikut vastuvõtjat hõlmava kategooriani „kõik“. Kategooriad, mis hõlmasid laia (kollektiivset) vastuvõtjate gruppi, olid: „kõik“, „ruumis olijad“ ja „sildilugejad“. Konkreetset (üksikisikulised) isikutähistused olid „mina“, „sina“ ja „sildiautor“. Kategooriad, millest ei selgunud konkreetset isikutähistust, olid: „mitte keegi“, „vastuvõtja nimetamata“ ja „muu“.

1) Kõik

Kategooria „kõik“ hõlmas kõige üldisemaid isikutähistusi ja selle alla tõlgendati need märksõnad, milles viidati selgesõnaliselt „iga inimene“, „igakuks“ ja „kõik“, aga ka need, milles toodi välja nii nõude adressaat kui ka tema lähedal asuvad inimesed ning ka kõik külastajad. Selle kategooria puhul sisaldub vastustes palju seletusi, näiteks: *sellisel juhul pole sildipiirangu täitjat täpsustatud teisiti; kollektiivne ja üldine pöördumine kõigile; nõude täitmist oodatakse enamusest*. Ka tõdeti mõnes vastuses, et sildil pole kirjas seda, et nõue kellelegi ei kehtiks ja olenemata ainsuse vormist kehtib silt kõigile. Pöörati tähelepanu sellele, et silt on kõigile nähtav ehk kehtib samas kohas olevatele inimestele.

2) Ruumis olijad

Ruumis olijate all mõeldakse neid inimesi, kes viibivad ruumis või sisenevad sinna. Näiteks oli põhjendusi, et silt asub uksele ja seetõttu ei saaks sildipiirangu täitja ukse taga nõuet niikuinii täita. Samuti toodi välja, et sellisel juhul on sisenemine personaalsem. Nende siltide puhul lähtuti ka sellest, et mõne vastanu meelest tundus silt olevat kui toas olemise juhis või suunis, mis ütleb, kuidas tuleks toas käituda. Ruumis olijate all saab mõelda neidki, kes töötavad konkreetses ruumis või asutuses.

3) Sildilugejad

Kategooria „sildilugejad“ alla kuuluvad need isikud, kes vastavas kohas silte loevad või märkavad.

4) Mina

Kategooria „mina“ puhul toodi välja konkreetselt *mina*-isik ehk küsimustikule vastanu tundis iseennast nõude täitjana. Selle kategooria alla luges töö autor ka need vastused, kus oli näiteks kirjutatud „jah, hoian“ ja „pean kandma ma“.

5) Sina

Sarnaselt kategooriaga „mina“ loeti ka „sina“ alla need juhud, kus oli selgesõnaliselt välja toodud nt „sinult“ või „sina“. Samuti juhud, kus esines nõude täitmise kinnitus ja selgituses lähtuti verbi vormist, näiteks „pead ruumis olles vahet hoidma“.

6) Sildi autor

Kategooria „sildi autor“ puhul toodi selgesõnaliselt välja, et nõude täitmist oodatakse sildi autorilt või selle kirjutajalt. Selle kategooria alla loeti needki juhud, kus viidati sildi autori tegevusele, nt „Võiks öelda, et sellelt, kes sildi üles riputas“.

7) Mitte keegi

Oli vastanuid, kes mõne sildi puhul tõid välja, et nad ei pea sildi nõude täitjaks kedagi, st silt ei nõua kelleltki midagi. Muu hulgas sõnastati sellisel juhul ka tõdemus, et sildi nõue tundub kas kirjelduse või väitena.

8) Vastuvõtja nimetamata

Kategooria „vastuvõtja nimetamata“ all polnud vastanud välja toonud konkreetset tegijat, vaid paljudel juhtudel oli seletatud või kinnitatud siltide nõuete tähendust või nende paikapidavust. Näiteks vahehoidmise sildi puhul *Kui saab tuleks, tuleks hoida vahet liikudes*. Mõnel juhul olid vastuses kirja pandud vaid üldised märksõnalised viited funktsioonile, näiteks vahehoidmise sildi puhul *Üleskutse*. Samuti kuuluvad selle kategooria alla sildid, mille kohta ei osanud küsimustikule vastanu öelda, kellele on sildi nõue suunatud.

9) Muu

Kategooria „Muu“ alla koondati need vastused, mida ei saanud seostada kindla isikutähistusega. „Muu“-kategooria alla võisid kuuluda ka need tõdemused, kus sildipiirangu täitjal on valik, kas täita nõuet või mitte.

Tähelepanu väärivad juhtumid, kui ühes vastuses toodi välja mitu isikutähistust. Sellisel juhul seoti need mitme kategooriaga. Näiteks võis üks vastanu välja tuua mitu isikutähistust:

Kolm varianti: 1. Kui on ametiasutustes, ruumi sisenedes, siis peab kandma. 2. Meeldetuletus mis iganes kohas - tänavail plakat, st hoolime üksteisest ja endist. 3. Meeleavaldus – kas kanda maski või mitte. Kui oluline on sildi taga olev punkt, küsimärk või hüüumärk.

Sellest tulenevalt ei põhine isikutähistuste tõlgendamine tulemuste alapeatükis 3.2 „Kellele on silt suunatud?“ ainult 67 vastusel, vaid kõikidel vastustes nimetatud isikutähistustel.

3. Tulemused

3.1. Piirangusildi vormi nõude tugevus

Skaleeritud küsimuste puhul pidi vastaja märkima, kui kindlalt nõuab pildil olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on. Järgnevalt esitatakse piirangusiltide nõuete tajumise tugevused, mida on võimalik tõlgendada aritmeetilise keskmise² ja standardhälbe³ põhjal. Aritmeetilise keskmise põhjal on võimalik analüüsida nõuete tajumise keskmiseid tugevusi ja standardhälbe põhjal, kui palju on keskmiste tulemuste hinnangud omavahel erinenud.

Käskiva kõneviisi vormid

Käskiv kõneviis võimaldab edasi anda otseseid direktiive ning sellised vormid väljendavad üldjuhul käsku. Seetõttu võib eeldada, et käskiva kõneviisi vormis edastatud nõuded on võrreldes kindla kõneviisi omadega tugevamaks märgitud.

Nõude tugevust hindav aritmeetilise keskmise väärtus on kõige kõrgem käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormi maskikandmise nõude sildil *KANNA MASKI*, millest pisut madalamana on märgitud vahehoidmise nõude silt *HOIA VAHET*. Nende aritmeetilised keskmised on vastavalt 4,66 ja 4,49. Ühtlasi on neil teiste vormidega võrreldes väikseim standardhälve, mis näitab, et vastanud on nõude tugevust tajunud sarnaselt.

Maskikandmist nõudva sildi järel hinnati nõuetest tugevamaks ainsuse 2. pöörde vorm *ära tule*: *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT*. Eitussõnaga *ära* ehk *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT* sildi käsuna tajumise aritmeetiline keskmine on 4,63, mis on sarnane tulemus kui eitussõnaga *ei* sildi puhul. Selle keelu standardhälve on

---

² **Aritmeetiline keskmine** - Keskmine asub kogumi suurima ja väikseima väärtuste vahel (Tiit, Möls 1997: 27).

³ **Standardhälve** - Ruutjuur uuritava suuruse varieeruvusest, millega on võimalik hinnata üldkogumit, keskendudes tunnuse väärtuse hajuvusele ja selle tõlgendamisele (Tiit, Möls 1997: 32).

võrdlemisi madal, mis näitab, et vastanud tajusid nõuet sarnaselt ning nende hinnangus ei esine suur lahknevust.

Võrreldes käskiva kõneviisi mitmuse 2. pöörde vormidega hinnati veidi nõrgemate nõuetena käskiva kõneviisi mitmuse 2. pöörde vormide sildid *KANDKE MASKI* ja *HOIDKE VAHET*, mille aritmeetilised keskmised on maskikandmise ja vahehooldamise nõuete siltide puhul sarnased, vastavalt 4,3 ja 4,33 ning vahehooldamise sildil on 0,22 võrra suurem standardhälve. Niisiis olid vastanute hinnangud nende vormide nõude tugevuse hindamisel sarnased.

Oluliselt nõrgemate nõuetena tajuti 1. pöörde vorme, milleks on *KANDKEM MASKI* ja *HOIDKEM VAHET*. Nende aritmeetilised keskmised on vastavalt 3,46 ja 3,36, mis ei erine üksteisest oluliselt. Ka standardhälve on nende siltide puhul sarnane (vahehooldamise nõude sildil vaid 0,1 võrra suurem) (vt Tabel 2).

Tabel 2. Piirangusiltide nõuete tajumise tugevused. (Ühe värviga on tähistatud maskikandmise ja vahehooldamise nõuete samas vormis sildid.)

Piirangusildid	Kõneviis	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
ILMA MASKITA EI SISENE	kindel (eitav vorm)	4,7	0,78
KANNA MASKI	käskiv	4,66	0,75
ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT	käskiv (eitav vorm)	4,63	0,9
HOIA VAHET	käskiv	4,49	0,86
HOIDKE VAHET	käskiv	4,33	0,98
KANDKE MASKI	käskiv	4,3	0,76
HOIAME VAHET	kindel	3,66	1,02
KANNAME MASKI	kindel	3,64	1,03
KANNAN MASKI	kindel	3,54	1,33
KANDKEM MASKI	käskiv	3,46	0,94
KANNAD MASKI	kindel	3,45	1,45
HOIAN VAHET	kindel	3,45	1,28
HOIDKEM VAHET	kindel	3,36	1,04
HOIAD VAHET	kindel	3,34	1,43

Kindla kõneviisi vormid

Aritmeetilise keskmise tulemused näitavad, et küsimustikus olevatel siltidel hinnati kõige tugevamaks nõudeks kindla kõneviisi üldisikuline eitav vorm *ei sisene: ILMA MASKITA EI SISENE*. Selle sildi hinnangute aritmeetiline keskmine on 4,7 5-st. Andmete põhjal otsustades tajuvad piirangusildi vastuvõtjad seda täitmist eeldava keeluna. Selle sildi puhul on standardhälve võrdlemisi madal, mis näitab, et vastanute hinnangud ei erinenud üksteisest kuigivõrd.

Aritmeetilise keskmise põhjal hindasid vastanud käskiva kõneviisi vormidega siltide nõude tugevust sarnaseks kindlas kõneviisis siltide nõuetega. Kui käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormid olid madalaima aritmeetilise keskmisega ehk nende siltide nõuete tugevused hinnati madalaimaks, siis kindlas kõneviisis on need tulemuselt kõrgemad ning *KANNAME MASKI* ja *HOIAME VAHET* siltidel tajuti neid sarnaselt, mille aritmeetilised keskmised on 3,64 ja 3,66. Standardhälve on nende hinnangute puhul vastavalt 1,03 ja 1,02, mis on veidi suurem kui käskiva kõneviisi nõrgema nõudena hinnatud 1. pöörde puhul.

Kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde vormidega siltide *KANNAN MASKI* ja *HOIAN VAHET* aritmeetilised keskmised on vastavalt 3,54 ja 3,45 ning ainsuse 2. pöörde vormide siltide *KANNAD MASKI* ja *HOIAD VAHET* aritmeetilised keskmised vastavalt 3,45 ja 3,34. Nii kindla kõneviisi ainsuse 1. kui ka 2. pöörde vormide standardhälbed on võrreldes kindla kõneviisi eitava vormi *ei sisene* ja mitmuse 1. pöörde vormiga suuremad. Seega esines selle põhjal otsustades vastanute hinnangutes rohkem erinevusi ja ka nende vormide nõudeid tajuti nõrgemana.

3.2. Nõude adressaat

Vastajad pidid lisaks piirangusildi nõude tugevuse hindamisele seletama avatud küsimuse vabas vormis vastuses ka seda, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Töö autor

üldistas vastanute seletusi sisukategooriate põhjal: sildipiirangute nõuete täitjaid kirjeldatakse nende kategooriate kaudu. Kategooriad jagunevad kollektiivse vastuvõtja („kõik“, „ruumis olijad“ ja „sildilugejad“), üksikisikulise vastuvõtja („mina“, „sina“ ja „sildi autor“) ja konkreetse isikutähistusega („mitte keegi“, „vastuvõtja nimetamata“ ja „muu“) grupi vahel (vt ptk 2.3.). Tulemused esitatakse kõneviisidest lähtudes pöördevormide kaupa. Eitavaid vorme oli küsitluses kaks, millest üks oli käskivas kõneviisis esitatud maskikandmise nõude ja teine kindlas kõneviisis esitatud vahehoidmise nõude kohta.

Käskiva kõneviisi vormid

Käskiv kõneviis väljendab käsku, milles subjektisiku eesmärk on panna adreassaat käsku täitma (EKK 2020: 248). Selle kõneviisiga on võimalik esitada otsest direktiivi (Erelt 2017: 166).

Vahehoidmise nõudega sildi *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT* täitjateks peeti ülekaalukalt kollektiivsete kategooriatega hõlmatavaid adreassaate, mille alla kuulusid määratlematu sisuga kategooria „kõik“ ning kohatäpsustusega kollektiivsed kategooriad „ruumis olijad“ ja „sildilugejad“ (vt Joonis 4).

Kategooria „kõik“ all suunati selgitustes ühtlasi tähelepanu nõude rangusele ja käskivusele:

(1) Kõigilt. Käsib.

Kategooria „ruumis olijad“ puhul nenditi lisaks, et silt on personaalne ehk üksikisikule suunatud ning tajuti ka käsku:

(2) Kõigilt, kes ruumi sisenevad, aga sellel juhul paistab pöördumine olema pisut personaalsem ja mitte nii üldine kui eelmistel kordadel.

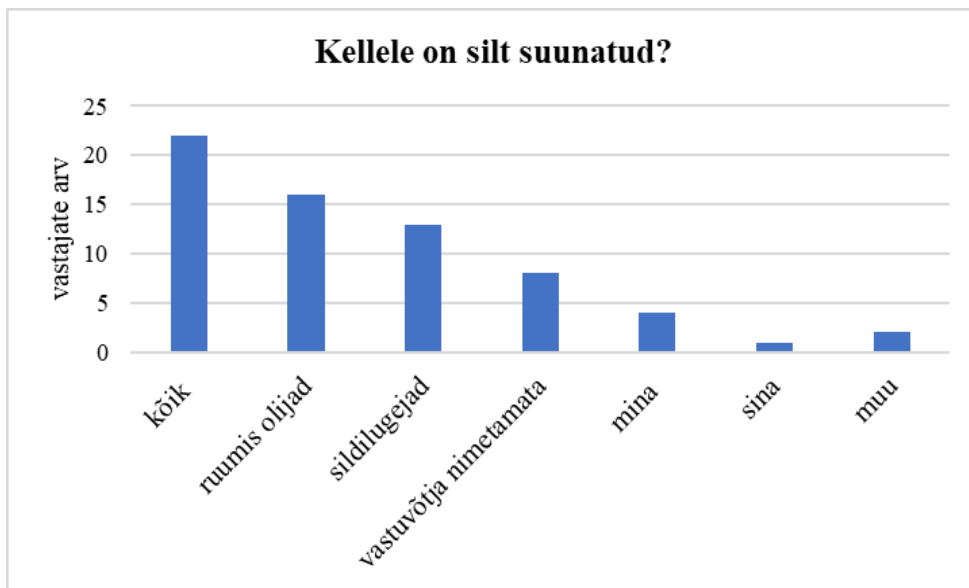
(3) Käsk, mis kehtib kõigile ruumi sisenejatele.

Isikutähistusega kategooria „vastuvõtja nimetamata“ puhul tõid kaheksa vastanut välja, et nõue on käskivas vormis ning neist üks seostas seda koroonalukkorraga:

(4) See on väga konkreetne ja hoiatuslik-käskiv silt koroonaluk puhul. Arvatakse, et koroonaluk puhul aitab 2 meetrise distantsi hoidmine nakatumisest. Aga kui su seljataga kassa järjekorras seisab küll 2 meetri kaugusel läkastav ja maski mittekandev inimene, siis pole sellest vist eriti kasu.

Samuti viidati selle kategooria selgitustes vastuvõtja ebaselgusele, s.t ei saadud aru, kelle või millega peab vahet hoidma:

(5) Segane silt, kellele lähemale? Sildile? Uksele? Ei ole käsust võimalik aru saada.

Joonis 4. Käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde eitav vorm.

Käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormidega siltidel *KANNA MASKI* ja *HOIA VAHET* seostati nõuete täitjaid kollektiivsete kategooriatega „ruumis olijad“, „sildilugejad“ ja „kõik“ (vt Joonis 5). Kategooria „ruumis olijad“ puhul toodi mõlema sildi juures välja, et nõuded on neile, kes plaanivad ruumi siseneda või juba viibivad selles ruumis, kuna silt asub uksele. Seega lisati selgitusse seos kohaga:

(6) Ilmselt nõuab tekst vahehoidmist inimestelt, kes seal piirkonnas liiguvad. Näiteks, et ruumi tuleks siseneda ükshaaval ja vahet hoides, kuna see silt on ukse peal.

Kategooria „sildilugejad“ all suunati tähelepanu ka käskivale kõneviisile:

(7) Tegevuse tegemist oodatakse kõigilt, kes silti näevad ja ruumis viibivad, sest silt on käskivas kõneviisis.

(8) Nõue kõigile, kes silti loevad, sest eraldi pole kedagi välja toodud. Lihtne, konkreetne.

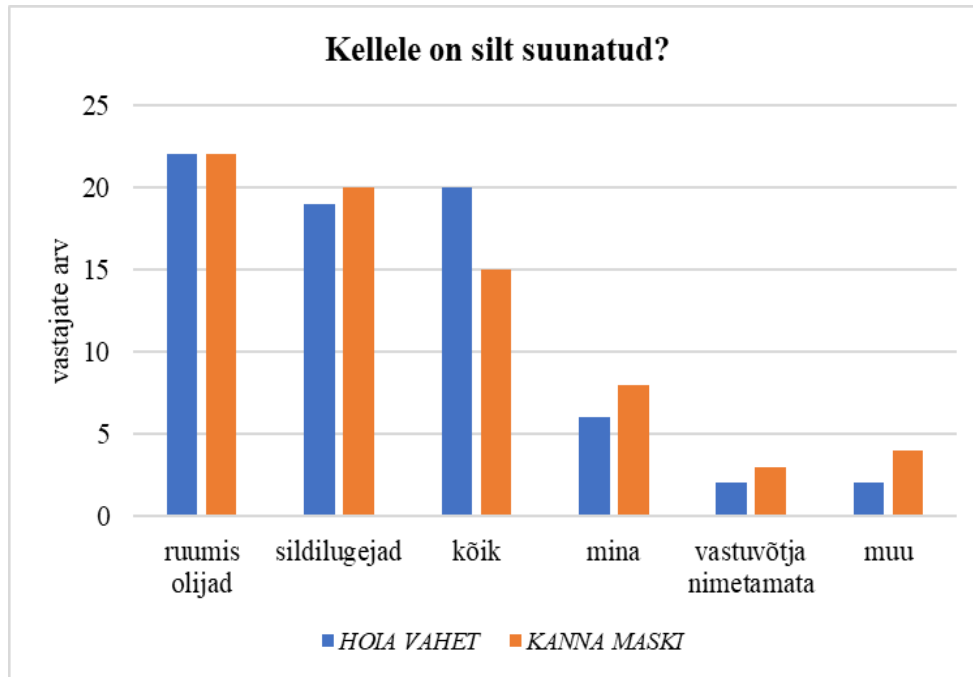
Kategooria „kõik“ all toodi samuti välja nõuete konkreetsus ja käsuna tõlgendatavus ning vahehoidmise siltidel suunati eelkõige tähelepanu käskiva kõneviisi vormile, aga mõnel juhul ka koroonale:

(9) Kõigilt. Käskiv ja konkreetne.

(10) Kõigilt, et koroonat ei leviks.

Tunduvalt vähem kui kollektiivseid esimes vastustes individuaalseid isikutähistusi. Sellegipoolest esineb võrreldes teiste käskiva kõneviisi vormidega ainsuse 2. pöördes siltide puhul rohkem “mina”-isikut:

(11) See on suunatud mulle, kui ma loen seda teksti sildil, saan tekstist aru ja käitun vastavalt, sest ma olen vastutustundlik ja seaduskuulekas inimene. /.../

Joonis 5. Käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormid.

Käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöördes siltide *KANDKEM MASKI* ja *HOIDKEM VAHET* subjektidena tõlgendati kõige enam kollektiivseid vastuvõtjaid „kõik“ ja „ruumis olijad“. Nendest umbes poole vähem esines vastuvõtjana samuti kollektiivne kategooria „sildilugejad“ (vt Joonis 6). Sisult määratlematu kollektiivse vastuvõtjate kategooria „kõik“ all toodi ülekaalukalt välja, et tegemist on soovitusliku nõude või üleskutsega, mitte kindla käsuga. Seda põhjusel, et nõudes tajuti *meie*- ehk mitmuslikku vormi, sest nähti nõude hajutatust rohkematele inimestele kui ainult üksikisikule, mistõttu on nõude täitmise vastutus kollektiivne:

(12) Kõik sildi lugejad võiksid vahet hoida. Ei ole käsk vaid pigem soovitus.

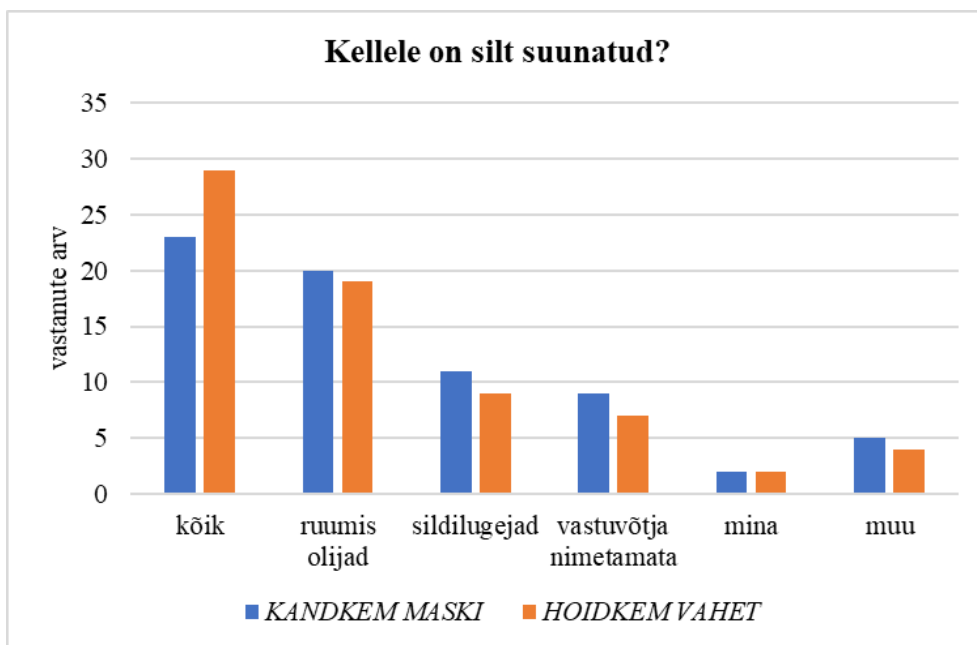
(13) Igähelt. Üleskutse on meie-vormis.

Soovituslikkust tajuti selle vormi tõlgendamisel ka kollektiivsete kategooriate „ruumis olijad“ ja „sildilugejad“ puhul, milles tõid mõned vastanud välja nõuete leebuse:

(14) Leebem, aga inimesed, kes ruumi sisenevad, võiksid kanda maski.

(15) Oodatakse kõigilt, kes silti näevad, kuid kuna pole tegemist käskivas kõneviisis lausega, siis minu jaoks mõjub leebemalt.

Samuti esines mõlema puhul sisult määratlematu subjektsikuga kategooriaid, mille puhul toodi välja nõuete täitmise soovituslikkust. Seega on piirangusildi vastuvõtjatel võimalus täita seda nõuet või mitte. (vt Joonis 6)

Joonis 6. Käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormid.

Käskiva kõneviisi mitmuse 2. pöörde vormi tajumist uuriti siltidega *KANDKE MASKI* ja *HOIDKE VAHET*. Nende siltide puhul seostuvad tajutud vastuvõtjaga kõige sagedamini kollektiivsed kategooriad „kõik“, „ruumis olijad“ ja „sildilugejad“ (vt Joonis 7). Määratlematu sisuga kategooria „kõik“ all toodi mõlema sildi puhul ülekaalukalt välja, et tegu on käsuga, mis on vormilt mitmuses, mistõttu on siltide nõudeid kohustatud täitma kõik:

(16) See käsklus on suunatud kõigi poole, sest see on mitmuses.

Ent kollektiivse kategooria „ruumis olijad“ puhul tajuti pigem viisakat pöördumist ja palvet või soovitusi kui tugevat käsku:

(17) Palve kõigile uksest sisenejatele.

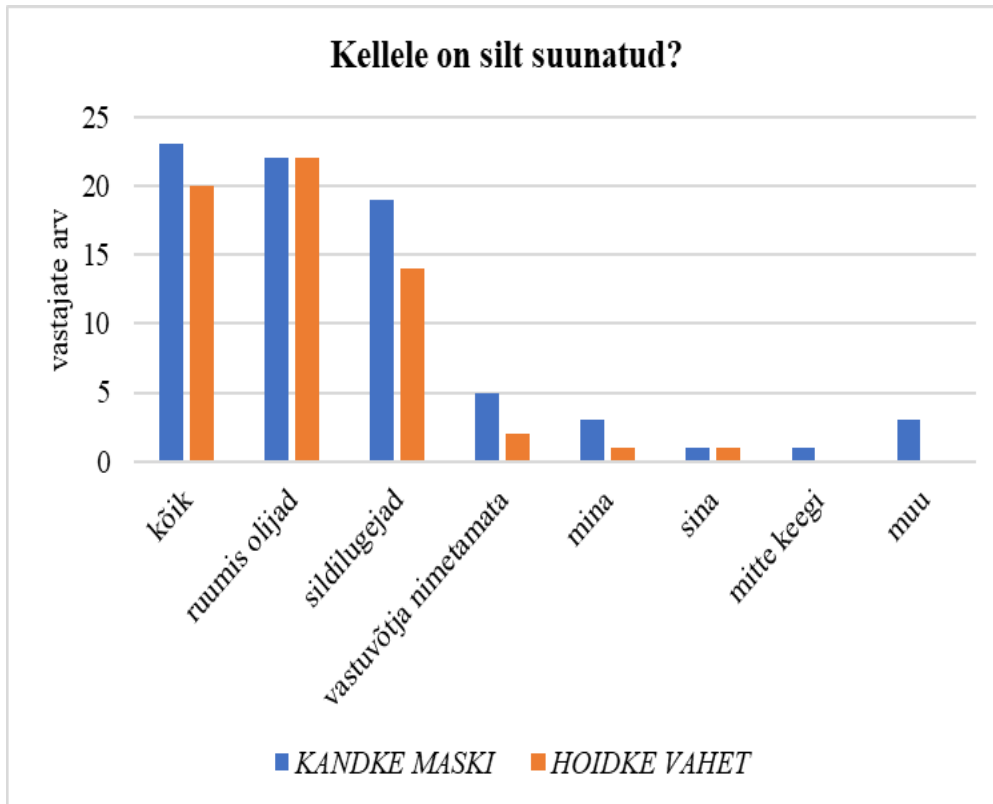
(18) Sisenejatel soovitatakse hoida vahet.

Ka kollektiivse kategooria „sildilugejad“ puhul pöörati vastustes tähelepanu verbivormi käskivale kõneviisile ja mitmusele, mida tajuti suunatuna neile, kes sildil olevat nõuet näevad:

(19) Oodatakse kõigilt, kes silti näevad, käskiv kõneviis mõjub küllaltki tugevalt.

(20) Seda oodatakse tegemist kõigi poolt, sest käsklus on mitmuses.

Individuaalseid isikutähistusi „mina“ ja „sina“ esines eelmainitud kollektiivsete kategooriatega võrreldes mõlemal sildil tunduvalt vähem – mõlema osakaal oli umbes sama (vt Joonis 7). Isikutähistuseta kategooriate puhul tajuti mõlema sildi nõuetel käsu funktsiooni.

Joonis 7. Käskiva kõneviisi mitmuse 2. pöörde vormid.

Kindla kõneviisi vormid

Kindel kõneviis väljendab üldjuhul realselt toimuvat sündmust, mis vormistatakse väite kujul. Sarnaselt käskiva kõneviisiga võivad ka kindlas kõneviisis esitatud nõuded toimida direktiivselt. (EKK 2020: 246, Erelt 2017: 160)

Maskikandmise nõude eitavas vormis sildi *ILMA MASKITA EI SISENE* vastuvõtjate hulka arvati kõige sagedamini kollektiivsetesse kategooriatesse „ruumis olijad“ ja „kõik“ kuuluvad subjektisikud (vt Joonis 8). Ruumis olijate puhul toodi välja, et tegemist on neile suunatud keeluga, mis on tingiv ehk sündmuse toimumine on võimalik üksnes siis, kui selleks on täidetud vastav tingimus:

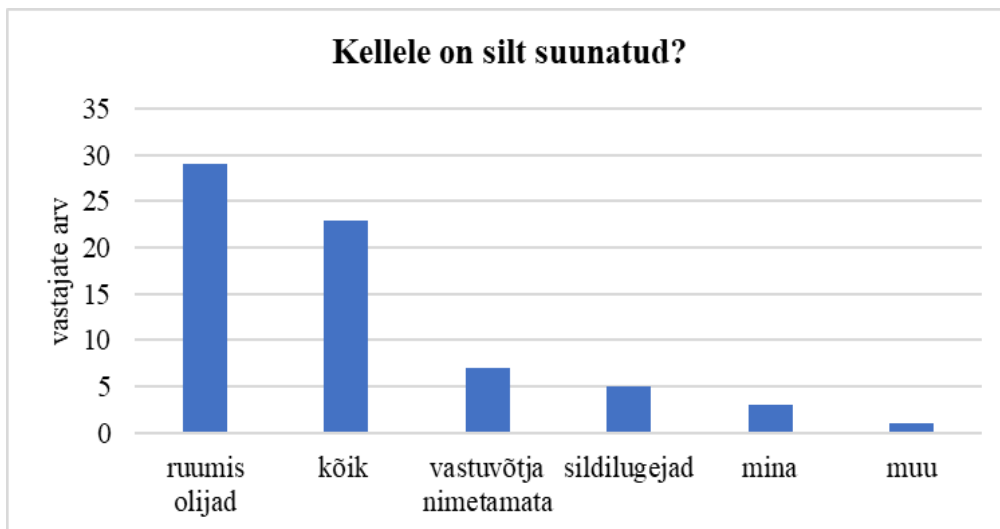
(21) Kõigilt, kes ruumi sisenevad, sest keelatakse sisenemist ilma nõudmist täitmata.

„Kõik“ all mõisteti, et kindlasti peab igaühel mask ees olema, vastasel juhul ei saa ruumi siseneda. Samuti toodi välja, et nõue on esitatud käskivas kõneviisis ja on kategooriline. Samuti selgitas üks vastanu, et silt justkui pahandab möödujat:

(22) Igaühele. Nõue on kategooriline ja pahandab möödujat, aga kui temas on veidigi allaheitlikkust, siis ta kuuletub.

Määratlematu sisuga kategooria „vastuvõtja nimetamata“ puhul toodi välja sildi käskivus ja konkreetsus (vt Joonis 8). Üks vastanu pidas seda silti väiteks (lähtudes ilmselt verbivormist), ent tajus selles siiski käsku:

(23) Tegu on väitega, aga sellest on aru saada, et mõeldakse käsku.

Joonis 8. Kindla kõneviisi üldisikuline eitav vorm.

Kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde vormide siltidel *HOIAN VAHET* ja *KANNAN MASKI* esinesid sarnase osakaaluga kollektiivsed kategooriad, milleks on „kõik“, „sildilugejad“ ja „ruumis olijad“ (vt Joonis 9). Lisaks esines konkreetsetest isikutähistustest ülekaalukalt „mina“, mida esines muu hulgas teiste vormidega võrreldes enim. Kategooria „kõik“ all toodi

välja, et nende siltide puhul on tegu pigem meeldetuletuse ja soovitusega, mida saab tõlgendada igäihe kohta käivaks:

(24) Soovitav silt, et hoian teistega vahet. Mõeldud kõigile inimestele soovituslikult.

(25) Lugejalt. Nõuet saab meie kultuurilises kontekstis kergesti tõlgendada kui igäihe kohta käivat.

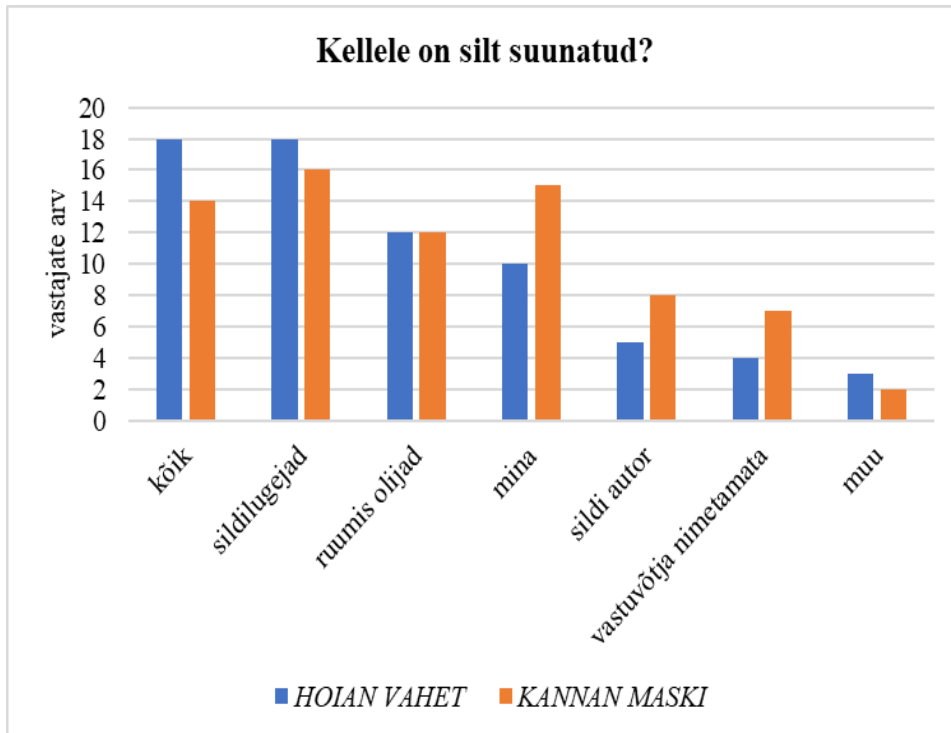
Kategooria „sildilugejad“ ja ka „ruumis olijad“ all mõisteti, et nõuded on ainsuse ehk minavormis ja tegu pole käsklausega, mistõttu on nõude täitmine soovituslik ja teiselt poolt tajutav meeldetuletusena:

(26) Kõlab rohkem soovitusena inimesele, kes seda silti näeb, sest pole esitatud käskivas kõneviisis.

(27) Mulle endale käsk, et vahet hoiaksin.

Lisaks konkreetsele isikutähistusele „mina“ esines ka kategooriat „sildi autor“, mida oli mõnevõrra vähem (vt Joonis 9). Seda isikutähistust ei esinenud aga teiste siltide puhul kui ainult kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vahehoidmise nõude sildil. Ilmselt tajuti siin verbi ainsuse 1. pöörde vormist lähtudes, et sildi autor on kirjutanud selle endale meeldetuletuseks või annab sellega teistele teada, et käitub vastavalt sellele, mis on sildil kirjas. Määratlematute kategooriate puhul toodi välja, et tegu on lausega, mis tekitab vastuvõtjas kahtlusi:

(28) See on selline lause, et tahaks jälle vastu vaielda. Kuidas sa tead, et hoian vahet?

Joonis 9. Kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde vormid.

Kindla kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormide siltidel *HOIAD VAHET* ja *KANNAD MASKI* peeti piirangusiltide täitjateks kõige enam grupe „sildilugejad“ ja „ruumis olijad“ ning isikutähistuseta kategooria „vastuvõtja nimetamata“. Pisut vähem tõlgendati vastuvõtjate hulka määratlematut vastuvõtjate gruppi hõlmav kategooria „kõik“. (vt Joonis 10)

Sildilugejate puhul suunati tähelepanu eelkõige käskivale vormile:

(29) Kõigilt, kes seda näevad, kuna see on kirjutatud rangelt käskivas vormis.

Ruumis olijatele suunatud nõuet mõisteti pigem soovitusena:

(30) Tundub pigem soovitusena vahe hoidmist sisenejatelt.

Kategooriaga „vastuvõtja nimetamata“ toodi välja, et need sildid mõjuvad küsimustena, samuti väite või jutustava lausena, mis ei nõua midagi:

(31) Jällegi küsimus. Kas, kes ja kus kannab maski on iga inimese individuaalne otsus. Silt on sõbralik meeldetuletus - kannad või ei kanna maski. Hea oleks kui kannaks.

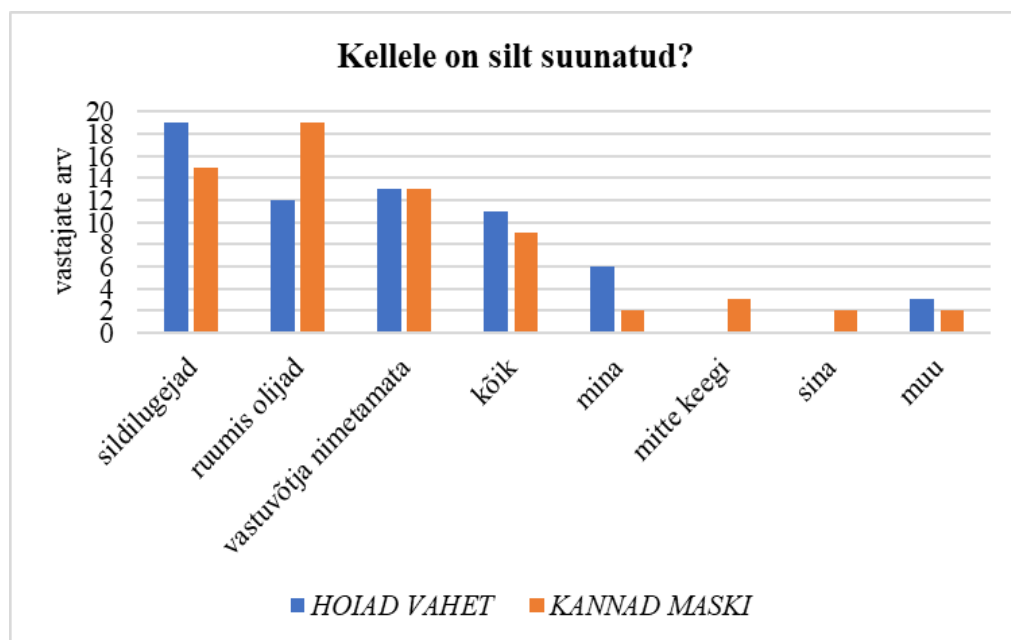
(32) Jutustav lause ei nõua midagi.

Kategooria „kõik“ all toodi mõlema sildi puhul välja, et tegemist on otsekui meeldetuletuse või soovitusena, mille käsk pole väga konkreetne:

(33) Kõigilt, aga kõlab rohkem nagu soovitus ning võib jätta kandmata.

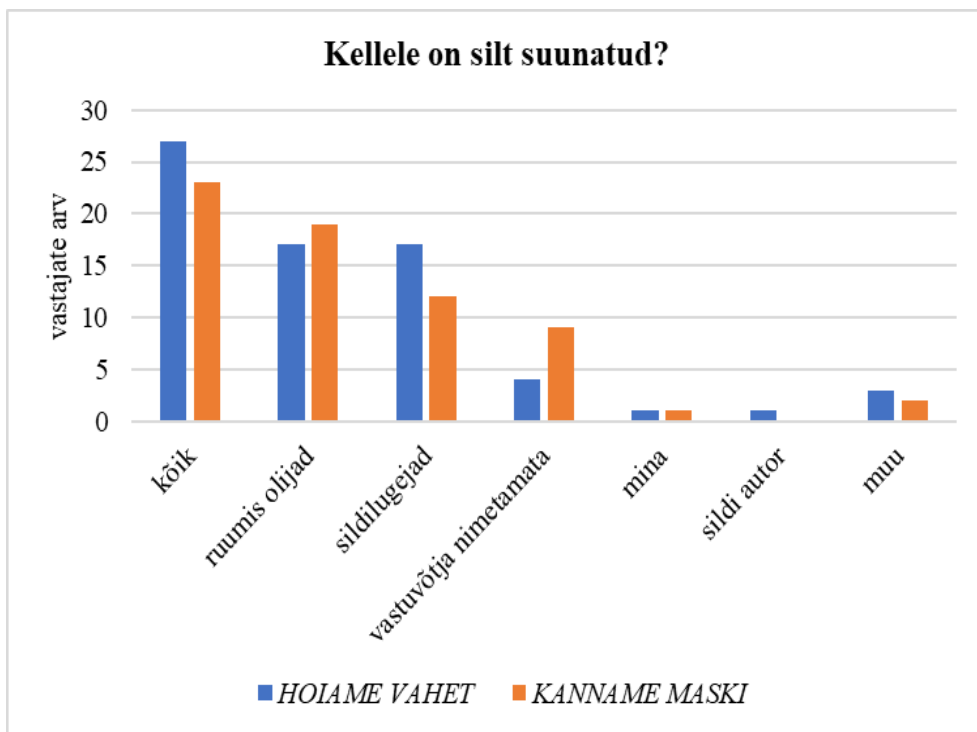
Vähem tajuti vastuvõtjana üksikisikulist kategooriat „mina“, ent teiste vormidega võrreldes nimetati seda kindla kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormide puhul rohkem (vt Joonis 10). „Mina“-isiku puhul toodi mõlema sildi puhul välja, et tegu oleks nagu küsimusega, mille markeerimiseks ei kasutata küsimärki:

(34) See on selline lause, et tahaks jälle vastu vaielda. Kuidas sa tead, et hoian vahet?

Joonis 10. Kindla kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormid.

Kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormidega siltidel *HOIAME VAHET* ja *KANNAME MASKI* esines sildi vastuvõtja isikuga seotud sisukategooriatest kõige enam määratlematu grupp „kõik“. Pisut vähem esines konkreetsemad grupid „ruumis olijad“ ja „sildilugejad“ (vt Joonis 11).

Joonis 11. Kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormid.

Kategooria „kõik“ all suunati tähelepanu eelkõige meie-vormile ehk mitmusele, aga ka meeldetuletusele kui käsule, mistõttu tõlgendati piirangusiltide nõudeid kõiki puudutavana:

(35) See on kästus teha kõigilt, sest see on suunatud kõigile ja see on mitmuses.

(36) Ka nagu meeldetuletus, et inimesed peaksid maski kandma.

Kategooria „ruumis olijad“ all nenditi nii maskikandmise kui vahehoidmise nõude puhul, et need annavad piirangusildi täitjale võimaluse ise valida, kas ta seda nõuet täidab või mitte:

(37) Taaskord, kas ruumi sisenedes peab siseneja ka hoidma vahet või siis see on justkui meeldetuletus teistele, et seal ruumis kantakse maske.

Kategooria „sildilugejad“ all on mõlema nõude puhul tähelepanu suunatud taas kord sellele, et nõue tundub pigem meeldetuletuse kui üleskutsena, samuti kindlale kõneviisile, mille tõttu ei tajuta sõnumit kui kindlat käsku:

(38) Kõigile, kes seda silti näevad, kuna see on kirjutatud pool-palavas vormis, ent samas täidab ka mõneti käsu formaati.

(39) Silt kõlab lugejale pigem soovitusena kui nõudena, jällegi rohkem üleskutsena.

(40) Seda oodatakse inimeselt, kes seda silti loeb. Me-vormi kasutamine pigem hajutab vastutust, sest jääb tunne, et kui teised kannavad, siis ma ise sildi lugejana ei pea nii palju panustama.

4. Järeldused

Järelduste osas selgitatakse, kuidas küsimustikule vastanud piirangusiltide nõuete tugevust hindasid ja keda nimetasid nõuete täitjana. Järeldusi on tehtud, toetudes teooriaosas välja toodud käsitlustele ja varasematele sildiuurimustele.

4.1. Sildipiirangute nõuete tugevus

Tulemustes esitatud sildipiirangute nõuete tugevuste põhjal on näha teatavaid suundumusi.

Kõige tugevamateks nõueteks vastuseks küsimusele „Kui kindlalt nõuab pildil olev silt selle tegemist, mis on seal kirjas?“ hinnati eitavad vormid, mille eesmärk on keelata adressaadil midagi teha. Neist kahest tajuti tugevamana kindla kõneviisi vormis üldisikulist maskikandmise nõude silti *ILMA MASKITA EI SISENE*, mille puhul aritmeetiline keskmine oli 4,7. See võib tuleneda asjaolust, et eitus on esitatud otseselt, mis näitab ühtlasi kõrvalekallet normist (Sang 1983: 18). Eitust on võrreldes jaatusega peetud negatiivseks strateegiaks ja eitus ei ole neutraalne. Eitus saab kehtida teema puhul, millest on ka vestluspartner teadlik (Sang 1983: 10, 17) – seega nende piirangusiltide puhul pidi nõude potentsiaalne täitja suhestuma koroonapandeemia või mõne muu sarnase sotsiaalse ohuolukorraga.

Kindla kõneviisi eitavast maskikandmise nõude sildist pisut nõrgema nõudena hinnati käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöördes vahehoidmise sildi nõuet *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT*, mille puhul aritmeetiline keskmine on 4,63. Nimetatud vahehoidmise nõude silt peaks vormist lähtudes olema rohkem üksikisikule suunatud kui maskikandmise nõude silt, mis oli üldisikulises vormis. Samas võib maskikandmise nõude sildi sõnumi tugevamana tajumine olla tingitud sellest, et maskikandmise nõuet peetakse viirusdiskursuse taustal olulisemaks täita kui vahehoidmise oma. Igal juhul ilmneb materjalist, et eitavaid vorme tajutakse piirangusiltidel kindlamate käskudena kui teisi siinses töös analüüsitud verbivorme. Seda kinnitavad avatud küsimuste vastused, mis viitasid nõuete

rangusele, konkreetsusele ja käsuna tõlgendatavusele. Ka sildikorpuse andmetest selgub, et eitussõnaga *ei* silte esines võrreldes eitussõnaga *ära* pea kaks korda rohkem. Siinses töös oli eitav vorm esitatud aga ainsuse 2. pöördes.

Kui enne haiguspuhangut maskikandmise ja vahehoidmise silte üldjuhul ei kohatud, välja arvatud ehk arsti külastades, siis võivad eitavad sildid panna vastuvõtjaid nõude sisu üle rohkem mõtlema. Ilmselt on ka siinse töö eitavate vormide puhul tajutud, et need on nõuded, mida peab kindlalt täitma. Seda kinnitasid ühtlasi avatud küsimuste vastused, milles tajuti käsku, ehkki eitussõnaga *ei* sildi puhul on tegemist kindla kõneviisiga. Samas on varem leitud, et direktiive, mida on väljendatud teiste vormidega peale imperatiivsete, saab pidada soovideks (Craven, Potter 2010: 420). See väide ei pea aga eitussõnaga *ei* sildi puhul paika, sest seda tajuti ka teiste vormidega võrreldes rohkem käsuna. Keelusiltide tugeva nõudena tajumine võib tuleneda ka sellest, et enne viirusdiskursuse levikut võisid keelusildid olla tavalisemad kui otsese käsu sildid, nt *ära suitseta, ära sisene*.

Eitavate vormidega olid sarnase tugevusega käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormide nõuded *KANNA MASKI* ja *HOIA VAHET*, mille aritmeetilised keskmised on vastavalt 4,66 ja 4,49 ja mis on funktsioonilt otsesed direktiivid ehk käsud, sest need on imperatiivi vormis (vt Erelt 2017: 167). Nii on otsesed käsud ka käskiva kõneviisi mitmuse 2. pöörde vormid *KANDKE MASKI* ja *HOIDKE VAHET*, mis sarnanevad tugevuselt käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormidega, mis on mõnevõrra nõrgemad. Käskiva kõneviisi ainsuse ja mitmuse 2. pöörde vormide tõlgendusteski pöörati eelkõige tähelepanu käskivale kõneviisile. Käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöördes nõude tugevus võib seisneda selles, et ka sildikorpuse andmete põhjal on näha, et see vorm esines siltidel eri lainetes kõige sagedamini, välja arvatud esimene laine (Habicht jt 2021).

Märkimisväärne erinevus on käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde (*KANDKEM MASKI* ja *HOIDKEM VAHET*, aritmeetilised keskmised vastavalt 3,46 ja 3,36) ja kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde (*KANNAME MASKI* ja *HOIAME VAHET*, aritmeetilised keskmised vastavalt 3,64 ja 3,66) vormide tugevuste vahel. Ehkki neist esimene väljendab funktsioonilt

otsest ja teine kaudset käsku, hinnati tugevamaks nõudeks just kindla kõneviisi vormid. See ei olnud ootuspärane, arvestades et käskiv kõneviis toimib võrreldes kindla kõneviisiga otsese direktiivina. Varasemas lastekeele uurimuses on Andra Kütt tõdenud, et alati ei pruugi käsk olla otsene, isegi kui seda väljendatakse vastava verbivormi või käsu adressaadiga (Kütt 2018: 47). Nii näib see olevat ka siinse töö tulemuste põhjal, arvestades et kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde pragmaatiline eesmärk „kuulajale suunatud käsu leevendamine endale põhivastutuse võtmise teel“ ja käskiva kõneviisi 1. pöörde vorm võib kirjeldada positiivset viisakust (Erelt 2017: 168). Kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormide nõude tugevus võib seisneda selles, et mõnes olukorras, kus kõneleja ja kuulaja arutavad mõne tegevuse üle, võidaksegi sundida neid tegutsema ja sel juhul saab väite asemel mõista käsuna. (Erelt 2017: 168–169)

See-eest tajuti käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormide puhul, et need väljendavad leebeid nõudeid, mis ilmselt tuleneb sellest, et imperatiivi mitmuse 1. pöörde vormiga väljendatakse nii kõnelejat kui ka kuulajat, kes tegevuses osalevad. Seetõttu on tegemist leevendatud käsuga (EKK 2020: 248). Saatja ja vastuvõtja suhe toodi avatud küsimuse puhul välja ka kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormide tõlgendustes.

Nõrgimateks nõueteks siinse uurimistöös hinnati kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde ja 2. pöörde vormid. Ka varieerus nende nõuete tugevus võrreldes teiste vormidega kõige suuremal määral. Nende puhul toodi ülekaalukalt välja, et tegu on pigem soovituslike kui kohustuslike või rangete nõuetega, mis ei pane adressaati tingimata nõuet täitma. Seetõttu ei täitnud kindla kõneviisi vormid otsese käsu funktsiooni (EKK 2020: 248). Nende nõuete väiksema tugevuse põhjenduse võib leida ka sildikorpuste andmetest, milles on näha, et kindla kõneviisi vorme esines võrreldes käskiva kõneviisi omadega pea seitse korda vähem (Habicht jt 2021). Seetõttu võib arvata, et vastuvõtjad ei suhestu nende vormidega väga tugevalt, sest nad pole harjunud neid piirangusiltidel palju nägema.

Samuti tajuti erinevust mitmuse ja ainsuse vormide vahel, mis on seletatav sellega, et piirangusiltide vastuvõtjad on nõuete täitjateks tõlgendanud peamiselt neid

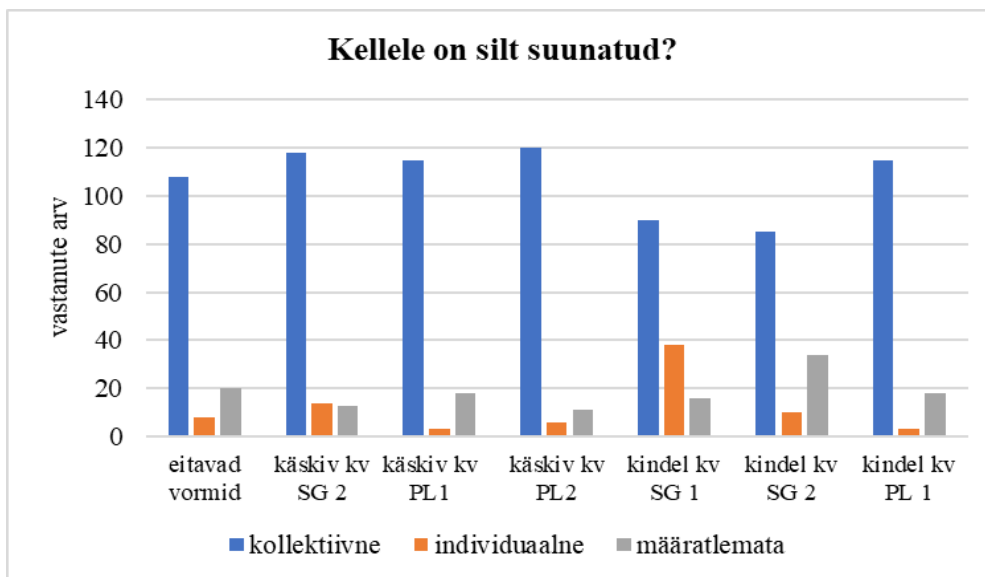
isikukategooriaid, mida kirjeldab verbivorm (Erelt 2017: 195). See tähendab, et kindla ja käskiva kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormide tõlgendustes toodi välja *meie*-vorm ja nõude täitmise hajutatus, mille korral on nõue suunatud otsekui rohkematele inimestele kui ainult ühele. Seevastu tajuti kindla ja käskiva kõneviisi ainsuse 1. pöörde vormide puhul personaalsust, mis on otseselt kuulaja(te)le suunatud (Erelt 2017: 167). Samas leidis üksikuid olukordi, kus vastanud olid mõne vormi puhul tajunud muud kõneviisi või isikut, kui sildil kirjas oli. Näiteks tuli see välja eelmainitud kindla kõneviisi eitava vormi sildi *ILMA MASKITA EI SISENE* puhul, kus mõned vastanud tajusid käskivat kõneviisi.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et viirusdiskursuse piirangusiltidel kasutatud verbivormidest erineb funktsioon senises eesti grammatikakirjelduses esitatust kõige rohkem käskiva ja kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormide puhul. Otsese direktiivina tajuti kindla kõneviisi mitmuse 1. pööret, mis aga oma esimeses tähenduses kirjeldab reaalselt toimuvat sündmust ja teises tähenduses kaudset käsku, mis on stiililt neutraalne (Erelt 2017: 168). Nii oli see ka eitavalt vormistatud maskikandmise nõude puhul, mida tajuti tugevamana ja rohkem käsuna kui käskiva kõneviisi eitavat vormi. Seevastu kindla kõneviisi ainsuse 1. ja 2. pöörde puhul tajuti, et need on küll direktiivsed, aga mõjuvad pigem meeldetuletuse või soovina kui käsuna. Kindla kõneviisi ainsuse 1. ja 2. pöörde vormi võrdluses tajuti rohkem käsuna ainsuse 1. pöörde vormi (vt Tabel 2).

4.2. Koroonadiskursus isikutähistuste põhjal

Küsimustiku alguses ei tutvustanud töö autor vastajatele, mida täpsemalt uuritakse ehk küsimustiku vastajal polnud otsest viidet sellele, et vaatluse all on just koroonapandeemia piirangusildid. Sellegipoolest tõid mõned vastajad avatud küsimuse vastustes selgelt välja, et maskikandmise või vahehoidmise nõuded on haiguspuhangut ehk koroonapandeemiat silmas pidades kindlalt järgimiseks. Seevastu oli üksikuid vastuseid, kus ei seostatud neid silte otseselt koroonaga, vaid mõne muu olukorra või kontekstiga.

Tulemustest (vt Joonis 12) on näha, et kõikide vormide puhul olid vastajad sildi nõuete täitjateks kõige rohkem nimetanud kollektiivse vastuvõtja kategooriasse (alamkategoriad „kõik“, „sildilugejad“ ja „ruumisolijad“) kuuluvaid subjektisikuid. Kollektiivse vastuvõtja kategooria on oma olemuselt lai ja sellesse kuuluvad viirusdiskursuse kogukonna liikmed.

Joonis 12. Isikutähistused verbivormide kaupa.

Joonisel on esitatud isikutähistused verbivormide kaupa ning vormide tõlgendusest parema ülevaate saamise huvides vaadeldakse koos maskikandmise ja vahehoidmise nõude silte.

Rohkem esinenud kategooriate põhjal võib järeldada, et vastuvõtjad jagavad sama diskursust, mis on suure tõenäosusega seotud koroonapandeemia ja sellega seonduvate piirangutega. Nii ilmnes ka vastuste põhjal, et vastanud suhestusid piirangusiltidega. Ilmselt seetõttu said ka kõige nõrgemad nõuded 5 punkti skaalal hinnanguks vähemalt 3,3, mis on üle poole skaala väärtusest. Vastajad tõlgendasid näiteks ka ainsuse vorme igäühe kohta käivaks ja see tõestab, et nn viirusdiskursuse kogukonna liikmetena oldi valmis täitma ka selliseid käskke, mis ei olnud esitatud grammatilise käsu vormis (vt ka Jones 2021: 4). Nii võib öelda, et oma diskursuse kontekstis täidavad piirangusildid suhtluseesmärki, kutsudes vastuvõtjaid tegutsema vastavalt nõude sõnumile (Hafner 2021: 14).

Nõude adressaatide tõlgendustes oli vormiti siiski mõningaid erinevusi. Maskikandmise nõuet seostati eelkõige ruumis olijatega ja seda isikutähistust esines vahehoidmise nõudega võrreldes rohkem kõikide vormide puhul. Üks võimalikke põhjuseid võib seisneda selles, et erinevalt vahehoidmisest on maskikandmise kohustus olnud asutuste siseruumides rohkem kontrollitud ja nõude eiramine karistatavam kui vahehoidmise puhul, mida on keerukam kontrollida. Näiteks veel 2021. aasta sügisel võis maskita külastaja saada rahatrahvi (Politsei- ja Piirivalveamet 2021). Samuti peeti maskikandmise siltide nõudeid vahehoidmise siltide nõuetest tugevamaks. Ka olid maskikandmise nõuete siltide puhul standardhälbed väiksemad, mis näitab, et nõuete tugevuse hindamisel on vastajad otsustanud sarnaselt.

Ainsuse vormide puhul tõlgendati mitmuse vormidega võrreldes sagedamini vastuvõtjateks ka üksikisikuid, nagu „mina“ ja „sina“. Teiste vormidega võrreldes ilmnisid need ülekaalukalt kindla kõneviisi ainsuse 1. ja 2. pöördes, millega väljendatud nõudeid peeti funktsioonilt pigem meeldetuletusteks või soovitusteks kui rangeteks käskudeks. Vastuvõtjate jaoks kirjeldavad need direktiividena pigem üleskutseteid ja palveid. Samuti esines üksikisikuna määratletud vastuvõtjaid „mina“ ja „sina“ mõnevõrra käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormide puhul, kuid neid tõlgendati käskiva kõneviisi vormi tõttu käskudena. Adressaati väljendab üldiselt teine isik (Siewierska 2004: 1), mistõttu võisid ka vastajad eelmainitud vormide puhul tajuda, et nõuded on suunatud neile üksikisikuliselt. Ka mõisteti kindla kõneviisi ainsuse 1. pöörde vormidel nõude täitjana sildi autorit, mida esines kategooriana veel vaid kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vahehoidmise nõude sildil. Seda ilmselt põhjusel, et „mina“-vormi seostataksegi tüüpiliselt kõnelejaga (Siewierska 2004: 1). Võrreldes teiste vormidega esines kindla kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormide tõlgendustes ülekaalukalt kategooria „vastuvõtja nimetamata“. Selle puhul ei olnud välja toodud konkreetset tegijat, vaid oli iseloomustatud neid silte nõuetena, mis mõjuvad funktsioonilt küsimusena.

Veel on nõuete täitmisel oluline, et silt oleks lihtne ja tõhus ning positiivse sõnumiga (Kellaris jt 2020: 61–62). Siinse töö tulemuste põhjal näivad piirangunõude esitamiseks lihtsad ja tõhusad verbivormid olevat eitavad ja käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde vormid.

Teiste vormidega võrreldes ei esinenud nende funktsioonide tajumisel mitmeti tõlgendatavust: vastuvõtjad mõistsid neid nõudeid kui konkreetseid käske.

Kokkuvõte

Siinse töö eesmärk oli selgitada, kuidas piirangusildi vastuvõtjad tajuvad siltidel olevaid verbivorme ja kuidas need suunavad vastuvõtjaid siltide nõudeid täitma. Varem olid piirangusiltide verbivorme ja isikut sildikorpuse materjali põhjal uurinud Ilona Tragel ja Külli Habicht. Ent puudusid tulemused selle kohta, kuidas tajuvad piirangusiltide vorme vastuvõtjad ise – sellele keskenduti siinses töös. Töö teoreetilises osas anti ülevaade koroonadiskursuse kujunemisest, varasematest sildiuurimustest, direktiivsusest ja eesti verbi vormistikust.

Uurimuse materjal saadi UT LimeSurvey keskkonnas läbiviidud küsitluse põhjal, millesse valiti verbid, toetudes Trageli ja Habichti varasemale sildiuurimusele. Küsitlus viidi läbi 9.–20. aprillini, küsimustele vastas 67 inimest. Küsimustiku vastuseid analüüsiti töös nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt. Tulemustes toodi välja piirangusiltide nõuete tugevus tulemuste aritmeetilise keskmise ja standardhälbe põhjal ning üldistavad kirjeldused selle kohta, keda pidasid vastanud sildipiirangu täitja(te)ks.

Tulemustest ilmnest, et viirusdiskursuse piirangusiltidel kasutatud verbivormidest erineb funktsioon senises grammatikakirjelduses esitatust kõige rohkem käskiva ja kindla kõneviisi mitmuse 1. pöörde vormide puhul, millest esimest tajuti tugevama nõudena ja mis ühtlasi täidab käsu funktsiooni. Piirangusiltidel tajuti direktiivsena ka kindla kõneviisi ainsuse 1. ja 2. pöörde vorme. Tegusõna pöördelistest vormidest on piirangusildi vastuvõtja jaoks kõige tugevamad nõuded ehk täidavad kõige enam käsu funktsioone eitavad vormid (*ILMA MASKITA EI SISENE* ja *ÄRA TULE MULLE LÄHEMALE KUI 2 MEETRIT*, mille aritmeetilised keskmised on vastavalt 4,7 ja 4,63) ning käskiva kõneviisi ainsuse 1. (*KANNA MASKI* ja *HOIA VAHET*, mille aritmeetilised keskmised on vastavalt 4,66 ja 4,49) ja mitmuse 2. pöörde vormid (*KANDKE MASKI* ja *HOIDKE VAHET*, mille aritmeetilised keskmised on vastavalt 4,3 ja 4,43). Kõige nõrgema nõudena tajutakse aga kindla kõneviisi ainsuse 1. (*KANNAN MASKI* ja *HOIAN VAHET*, mille aritmeetilised keskmised on vastavalt

3,54 ja 3,45) ja 2. pöörde vorme (*KANNAD MASKI* ja *HOIAD VAHET*, mille aritmeetilised keskmised on vastavalt 3,45 ja 3,34).

Erinevus ainsuse ja mitmuse vormide funktsioonide vahel seisnes selles, et ainsuse vorme tajuti pigem personaalsete ehk üksikisikule suunatud nõuetena ning käskiva kõneviisi ainsuse 2. pöörde puhul tajuti käsku, aga kindla kõneviisi ainsuse 1. ja 2. pöörde puhul soovituslikkust. Seevastu mitmuse vormides tõlgendati nõude täitjana kollektiivset vastuvõtjat ja sellises nõudes nähti pigem kollektiivset soovituslikku kui käsku.

Eitavaid vorme tajuti tugevate keeldudena ja neid hinnati siinse töö vormide hulgas kõige tugevamateks nõueteks, mis suunavad vastuvõtjaid sildil nõutut kindlalt täitma. Samuti ilmnes vastuste põhjal, et maskikandmise siltide nõudeid peeti tugevamaks võrreldes vahehooldamise siltide nõuetega.

Kindlasti ei ole siinse töö tulemused ammendavad, arvestades, et käsitleti vaid piirangusiltidel sagedamini esinenud kindla ja käskiva kõneviisi vorme. Seega saaks edaspidi uurida ka teisi vorme, mis siinses töös vaatluse all polnud, näiteks umbisikulise tegumoe vorme, aga ka modaalsuse ja viisakuse väljendamist ning nende võimalikku mõju nõuete täitmisele. Samuti võiks kõrvutuseks kasutada teist tüüpi küsitlust, katseid vm meetodilisi lähenemisi. Edaspidi võiks uurida sedagi, kuidas mõjutab sildi sõnumite tõlgendamist kujundus.

Kirjandus

Ainsaar, Mare 2020. Kuidas mõista andmestunud maailma? Aasa, Anto; Beilmann, Mai; Himma Muischnek, Marju (Toim.). Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Craven, Alexandra; Potter, Jonathan 2010. Directives: Entitlement and contingency in action. – *Discourse Studies*, 12 (4), pp. 419–442.

Drew, Paul; Curl, Traci S. 2008. Contingency and Action: A Comparison of Two Forms of Requesting. *Research on Language and Social Interaction*, 41(2), pp. 129–153. DOI:10.1080/08351810802028613. Vaadatud 28.04.2022.

EKK = Erelt, Mati; ErelT, Tiiu; Ross, Kristiina 2020. Eesti keele käsiraamat. Tallinn: Eesti Keele Instituut; EKSA.

Erelt, Mati; Metslang, Helle 2004. Grammar and Pragmatics: Changes in the Paradigm of the Estonian Imperative. *Linguistica Uralica*, 3, pp. 161–178.

Erelt, Mati 2017. Öeldis. Erelt, Mati; Metslang, Helle (Toim.). Eesti keele süntaks. Tartu Ülikooli Kirjastus. (Eesti keele varamu 3), lk 93–239.

Goodwin, Marjorie H. 1990. He-Said-She-Said: Talk as Social Organization among Black Children. Indianapolis, Bloomington: Indiana University Press.

Goodwin, Marjorie. H. 2006. Participation, Affect, and Trajectory in Family Directive/Response Sequences. *Text & Talk*, 26(4/5), pp. 515–543. <https://doi.org/10.1515/TEXT.2006.021>. Vaadatud 28.04.2022.

Habicht jt 2021 = Habicht, Külli; Lea, Agnes; Tragel, Ilona 2021. Muutuva päeva keele ettekanne.

Hafner, Christoph A. 2021. Viral Discourse. Elements in Applied Linguistics. Cambridge University Press, pp. 13–18. <https://doi.org/10.1017/9781108986465>. Vaadatud 15.04.2022.

Hua, Zhu 2021. Sense and Sensibility: Urban Public Signs during a Pandemic. - (toim) Jones, Rodney H. *Viral Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, lk 37–48. doi:10.1017/9781108986465. Vaadatud 30.05.2022.

Jones, Rodney H. 2021. Introduction: Are Discourse Analysts ‘Essential Workers’? *Viral Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1–5.

Kaalep, Heiki-Jaan 2015. Eesti verbi vormistik. *Keel ja Kirjandus*, 1, lk 1–15.

Kellaris jt 2020 = Kellaris, James J.; Machleit, Karen A.; Gaffney, Donald R. 2020. “Sign Evaluation and Compliance Under Mortality Salience: Lessons from a Pandemic,” *Interdisciplinary Journal of Signage and Wayfinding*, 4 (2), pp. 51–66.

Käämer, Aleks 2021. Eriolukorra siltide pöördumise ja soovi käigud. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. <http://hdl.handle.net/10062/74565>. Vaadatud 28.04.2022.

Kütt, Andra 2019. Direktiivsed kõneaktid eelkooliealistele lastele suunatud kõnes, nende seotus lapsevanema haridustasemega ja mõju lapse sõnavarale. Erelt, Mati; Mäearu Sirje (Toim.). *Emakeele Seltsi aastaraamat.Teaduste Akadeemia Kirjastus*, lk 37–64. DOI: 10.3176/esa64.02. Vaadatud 26.05.2022.

Lagerspetz, Mikko 2021. Ühiskonna uurimise meetodid. *Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Möls, Märt; Tiit, Ene Margit 1997. *Rakendusstatistika algkursus*. Tartu.

Orasmaa et al 2016 = Orasmaa, Siim; Petmanson, Timo; Tkachenko, Alexander; Laur, Sven; Kaalep, Heiki-Jaan 2016. *EstNLTk – NLP Toolkit for Estonian*. – Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2016). <https://estnltk.github.io/estnltk/1.4.1/>.

Politsei- ja Piirivalveamet 2021. Politsei kontrollib avalikes siseruumides maskikandmise nõude täitmist. <https://www.politsei.ee/et/uudised/politsei-kontrollib-avalikes-siseruumides-maskikandmise-noude-taeitmist-2476>. Vaadatud 30.05.2022.

Sang, Joel 1983. Eitus eesti keeles. Rajandi, Henno (Toim.). Tallinn: Valgus.

Siewierska, Anna 2004. On the Discourse Basis of Person Agreement. In Virtanen, Tuija (ed.), *Approaches to Cognition through Text and Discourse*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, pp. 33–47.

Swales, John M. 1990. *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tragel, Ilona; Habicht, Külli 2021. Erakorralise aja sildikeel. *Oma Keel*, 42, lk 56–67.

Viht, Annika; Habicht, Külli 2019. Eesti keele sõnamuutmine. Toim. Helle Metslang. *Eesti keele varamu IV*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

The verb forms on COVID-19 signs in Estonia. Summary

The goal of this thesis was to explain how recipients of the COVID-19 signs perceive the verb forms on the signs and how these verbs guide the recipients to meet the sign requirements. Previously, Ilona Tragel and Külli Habicht have done research on the use of verb forms and person on COVID-19 signs based on material on sign corpora. The main purpose of this thesis is to find out how the addressee perceives the verb forms on the COVID-19 signs.

The material for this thesis was based on a questionnaire conducted via UT LimeSurvey environment. The choice of the verb forms was based on the previous research by Tragel and Habicht (2021). The questionnaire was conducted 09.–20. April, a total of 67 people responded. The answers of the questions were analysed with both qualitative and quantitative methods. In the results, the arithmetic mean and standard deviation were used to measure the perceived strength of the requirement on the sign. Also it was highlighted who the respondents thought the addressee(s) of the sign was/were.

It was found that the biggest difference between the verb forms used on restriction signs in viral discourse and the findings from current grammatical descriptions was between plural first person imperative and indicative mood forms from which the first one was perceived as a stronger requirement that also has a command function. Also, the singular first and second person indicative forms used on the restriction signs were also perceived as directive. It was found that the negative forms and imperative singular and plural second verb forms were perceived as the strongest orders. The indicative mood singular first and second person were perceived as weak orders. The difference between singular and plural forms was that the singular forms were perceived more as directed to one individual and plural forms were perceived to be directed to more persons and thus were thought to be more like a collective recommendation. Negative forms were assessed as the most strong requirements to follow the orders indefinitely. On the basis of content of the message on the sign a requirement to wear a mask was perceived stronger than a requirement to keep the distance.

The results of this thesis are not exhaustive, as only the most common indicative and imperative verb forms on restriction signs were studied. In the future, it would be interesting to look at the rest of the verb forms present on the COVID-19 signs. Furthermore, use of other types of questionnaires, for example an experiment or other a new corpus study would be interesting to study. Also, a further research on how the design of the sign affects the interpretation of the sign message would add an extra viewpoint on a study about COVID-19 signs.

Lisa 1. Küsimustik

Hea vastaja!

Esitan sulle mõne küsimuse piirangusiltide kohta, mida oled kahe viimase aasta jooksul kõigjal palju näinud. Olen tänulik, kui leiad umbes 15 minutit küsimustele vastamiseks. Vasta nii, nagu tunned – õigeid ja valesid vastuseid siin ei ole. Küsimustik on anonüümne ja vastuseid kasutan vaid oma teadustöös.

Tänuga
Agnes Lea
TÜ eesti keele eriala bakalaureuseüliõpilane
agnes.lea@ut.ee

* Märgi oma vanus.

! Siia väljale võib sisestada ainult numbreid.

* Märgi oma sugu.

! Valige üks järgnevatest vastustest

- Naine.
- Mees.
- Muu.

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1   2   3   4   5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Kui kindlalt nõuab all olev silt selle tegemist, mis seal kirjas on?

1 = ei nõua üldse

5 = nõuab kindlalt

1 2 3 4 5

* Kirjuta tekstikasti, kellelt oodatakse selle tegemist, mis on sildil kirjas. Selgita!

Aitäh, et vastasid küsimustikule!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Agnes Lea

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Koroonapiirangusiltide verbivormid“, mille juhendajad on Külli Habicht ja Ilona Tragel, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Agnes Lea

02.06.2022